De Spaansche burgeroorlog

Zijn oorzaken en mogelijke gevolgen

Johan Brouwer

bron
Johan Brouwer, *De Spaansche burgeroorlog*. Paul Brand, Hilversum 1936

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/brou016spaa02_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

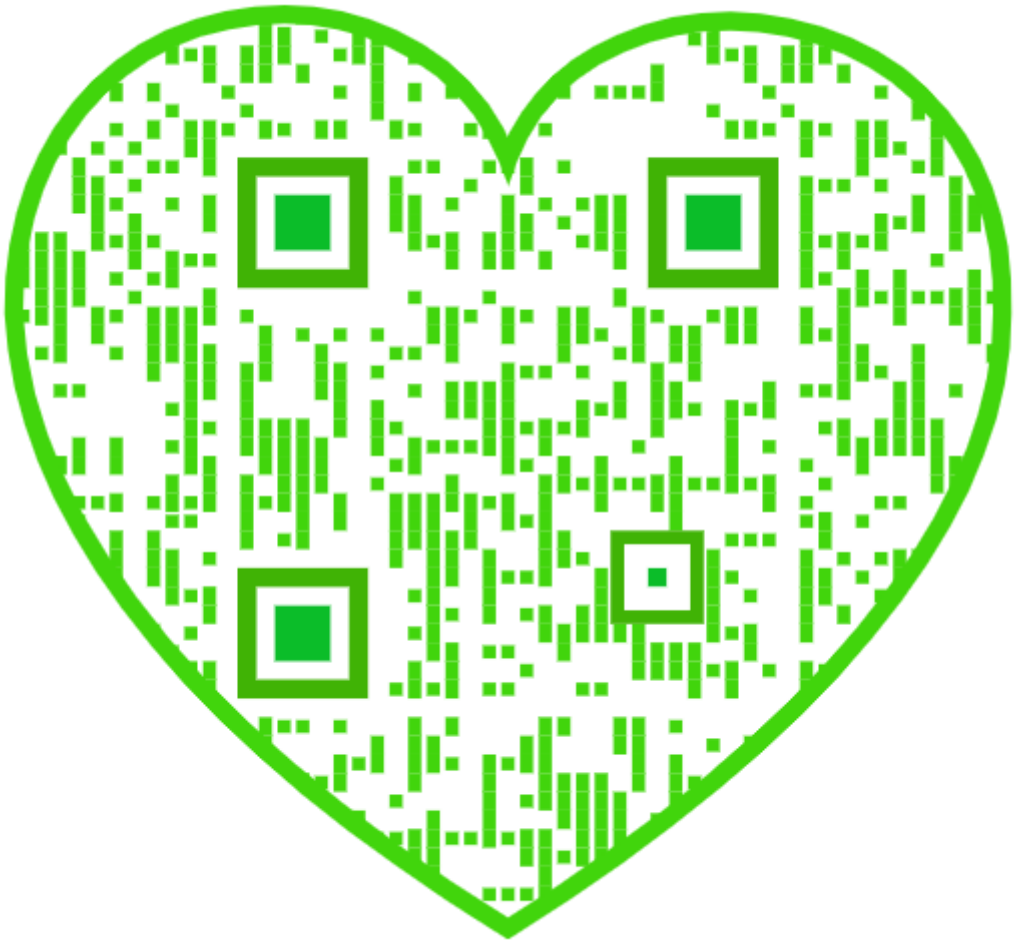

Voorbericht

Het rumoer van de Spaansche politieke geschillen heeft nu al meer dan een eeuw over de wereld nageklonken. Men hoorde van vrijheidsoorlogen, p r o n u n c i a m i e n t o s , een burgeroorlog, een revolutie, den val van het koningshuis, een nieuwe dynastie, een republiek, de restauratie, weer een burgeroorlog, een zooveelste nieuwe grondwet, een buitenlandschen oorlog, verlies van koloniën, binnenlandsche troebelen, een militaire dictatuur, weer een revolutie, vlucht van de koninklijke familie, de tweede republiek....

Men was aan deze luidruchtige gebeurtenissen zoozeer gewend geraakt, dat men er nauwelijks meer op lette. De veranderingen in de politieke constellatie beschouwde men als veranderingen van décor waarin dezelfde twisten werden voortgezet. Die twisten nam men niet ernstig meer. De C o s a s d e E s p a ñ a leenden zich voornamelijk tot kleurige reportage, als men om copie verlegen was.

Het bericht van den opstand van generaal Franco c.s. werd buiten de Spaansche grenzen aanvankelijk met eenige ironie vernomen. Deze opstand paste in het Spaansche kader. Het was een p r o n u n c i a m i e n t o te meer. Na eenige dagen zou het leven in zijn gewone rhythme terugvallen.

Na eenige dagen bleek echter, dat de gebeurtenissen niet op de gewone wijze verliepen. Het volk, dat een eeuw lang over zich had laten twisten, koos voor het eerst zelfstandig partij. Toen de eerste rookwolken van den strijd optrokken, zag men twee Spanje's tegenover elkander staan.

* * *

Men heeft deze twee Spanje's op eenvoudige wijze willen karakteriseeren, zóó dat zij pasten in de simplistische denkwijze die steeds meer algemeen wordt. In steeds grooter kringen neemt men aan, dat de maatschappelijke en politieke strijd in de wereld zal worden uitgevochten

tusschen het communisme en het fascisme. Tusschen deze twee, als uitersten voorgestelde, bewegingen acht men alle uitwegen tot oplossing van de maatschappelijke en politieke vraagstukken uitgesloten.

De burgeroorlog in Spanje werd dus voorgesteld als een strijd tusschen communisten en fascisten. Ten onrechte. De regeering die door de vorming van het Volksfront met groote meerderheid van in vrije competitie uitgebrachte stemmen was verkozen, bestond grootendeels uit gematigde burgerlijke elementen. In de gelederen van de opstandelingen hebben de fascisten geen beslissenden invloed. Na eenige maanden van burgeroorlog zijn de communisten en de fascisten nòg niet de beslissende factoren in den strijd. Het rumoer over hen moge luidruchtiger zijn, hun tegenstelling moge duidelijker tot de verbeelding spreken, de strijd, de eigenlijke strijd wordt niet tusschen hen uitgestreden. Er staan twee andere Spanje's tegenover elkaar, het Spanje dat in vrijheid en naar natuurlijke gegevens tot ontwikkeling wil komen en het Spanje dat zijn nationale vernieuwing zoekt op de grondslagen der oude traditie.

* * *

Deze tegenstelling, welke door vele bijkomstige verschijnselen aan het oog onttrokken wordt, wilde ik in dit boekje toelichten. Men zoeke er geen sensationeele berichten in. Ik wilde slechts spreken over het probleem, dat welbeschouwd niet louter Spaansch maar algemeen menschelijk is. Dit probleem, deze problemen, zijn niet slechts van zedelijken, verstandelijken en religieuzen aard. Ons maatschappelijk en politiek leven is er mede gemoeid. Zelfs ons leven, kortweg.

Kort na het uitbreken van den burgeroorlog ben ik naar Spanje gegaan. De sfeer van Spaansche onlusten is mij niet vreemd. Reeds eerder had ik wilde uitbarstingen van volkspassies gezien. Deze uitbarstingen raken echter het wezen der vraagstukken niet. Het wezen, de kern van de vraagstukken ligt in de botsing van het Nieuwe en het Oude

Spanje. Het Nieuwe Spanje, het Spanje van de Republiek, kan men leeren kennen uit aanschouwing en uit de geschriften van hen die het in het leven hebben geroepen. Met dit Spanje ben ik door geregeld contact vertrouwd geraakt. Het Oude Spanje kunnen wij in zijn grootheid slechts uit zijn nagelaten cultuur leeren kennen. Ik heb de poging om aan dit Spanje der Overlevering een nieuwe actualiteit te geven van nabij willen volgen, om te zien welke levensmogelijkheden het heeft en hoe de hedendaagsche vraagstukken van Staat en mensch, van enkeling en gemeenschap daarin gesteld en opgelost worden. Hiertoe heb ik het opstandige deel van Spanje doorkruist en heb ik mij met de toonaangevende personen in verbinding gesteld. Insgelijks heb ik de levende actie ervan gadegeslagen.

* * *

Hoewel de Spaansche burgeroorlog in het wezen der zaak een Spaansche aangelegenheid is, een botsing van twee levensbeschouwingen of levenshoudingen, is hij door de nauwe betrekkingen, waarin tegenwoordig de landen staan, een verschijnsel van wereldbeteekenis. De onmiddellijke oorzaken en de onmiddellijk gevolgen zijn met het lot van andere landen innig verbonden. Ook daarom dus dienen wij een ernstige poging te doen om het vraagstuk zoo zuiver mogelijk te stellen. Er zijn machten in de wereld die de Spaansche kwestie hebben vertroebeld en die van zins en gereed zijn een overeenkomstigen strijd in andere landen te doen ontbranden. Wij moeten daarop bedacht en voorbereid zijn. Het is onjuist te meenen, dat wij in het eene of het andere kamp zullen gedrongen worden. Er zijn tusschenwegen, indien men den zedelijken moed en de onafhankelijkheid van geest tot oordeelen en het zelfstandig bepalen van zijn gedragslijn behoudt. Wij moeten ons door de ervaringen van anderen laten leeren.

's Gravenhage, 1 October 1936.
J. Brouwer.

Hoofdstuk I
De richtlijnen van de Spaansche Republiek

De burgeroorlog van heden is sinds vijf jaren bijna dag aan dag aangekondigd door de rechtsche partijen. Reeds in de eerste vergaderingen van de Wetgevende Cortes is daarmede gedreigd. De republikeinen en de linksche groepen hebben deze bedreiging in het begin niet ernstig genomen, omdat zij nog diep onder den indruk waren van wat zij als hun redelijke overwinning beschouwden. ‘De Republiek was een schepping van redelijk overleg. Zij was een logisch gevolg van geworden toestanden’. De republikeinen en de linksche leiders - goeddeels onervaren politici - meenden dat het Spaansche volk in zuiver besef van dit feit aan hun zijde stond. Tegenover een bezonnen en bewust geworden volk kan een gewelddadige actie niets of weinig uitrichten, meenden zij. De dwaling van de republikeinen en de linksche groepen was, dat zij voor bewuste en volwassen rijpheid hielden wat een phase in een beginnend groeiproces was. De Republiek van 1931 was niet het eind van een bewuste actie van het volk, maar een begin. Het volk begon te handelen, maar tastend. Dit hebben de rechtsche voormannen onmiddellijk ingezien. Zij waren zoomin naief als onervaren.

De Republiek is het gevolg geweest van de onhoudbaarheid van de monarchie. Zij was een negatief product. Een noodhulp.

De geschiedenis zal zich later uitspreken over Alfons XIII. Hij was, dit is voor ons reeds duidelijk merkbaar, een kundig man in de kleine politiek, de kunst van het labiele evenwicht. Zijn kunst bestond in de vaardigheid van partijleiders tegen elkaar uit te spelen en ministers te verslijten. De Spaansche ministeries hadden een spreekwoordelijk kort leven. Van het najaar 1917 - waarin de troon wankelde - tot het najaar 1923 volgden er twaalf ministeries en drie parlementen elkaar in verwarde haast

op. De kunst van het labiele evenwicht werd Alfons noodlottig. Het leger hield hem staande, voorloopig.

In September 1923 nam generaal Primo de Rivera als militair dictator het bestuur des lands in handen. Het oogenblik was goed gekozen, beter gezegd, er was geen keuze maar noodzaak. De openbare orde werd verstoord door politieke aanslagen, en door stakingen die de duizend per jaar overschreden. Het leger en de koning zelf waren gediscrediteerd door de verpletterende nederlagen in Marokko; Primo de Rivera sloot het begonnen onderzoek en verbood de openbare discussie.

De dictatuur vond in het begin geen verzet. De openbare orde werd hersteld, de industrie werd voortgeholpen door ontzaglijke sommen voor openbare werken, arbeidswetten voorzagen in de eerste nooden van de werkende klasse, Marokko werd in zooverre gepacificeerd dat een aanzienlijk leger zich veilig kon gevoelen en aan de kolonie uiterlijke rust kon waarborgen.

Primo de Rivera was een dictator naar den smaak van het Spaansche volk. Een welbespraakt sabreur. Zijn rhetorische toespraken en drastische maatregelen hadden aanvankelijk succes, totdat bleek dat de eerste slechts geestig lofwerk en de laatste een volkomen verstoring van het maatschappelijk leven waren. Van 1926 af had de dictator allen tegen zich, industriëelen, landbouwers, burgerij, intellectueelen en zelfs een deel van het leger. De wereldcrisis van 1929 vond Spanje zonder reserves. De roofbouw had die verbruikt.

Koning Alfons probeerde met zijn gewone behendigheid zijn eigen positie te redden door den dictator te desavoueeren en terug te keeren tot een bijna normaal grondwettelijk bestuur. De poging mislukte. De monarchie deelde in het discrediet van de dictatuur. De koning werd scherp veroordeeld wegens zijn schending van de Grondwet, hij had gemeene zaak gemaakt met den dictator en werd voor diens schadelijk gebleken politiek aansprakelijk gesteld.

De oppositie-partijen sloten zich, met terzijdestelling van alle essentiëele en bijkomstige verschillen, samen om de

monarchie ten val te brengen. In Augustus 1930 werd het beroemde Verdrag van San Sebastian opgesteld. Men kwam daarbij overeen een gemeenschappelijke actie te gaan voeren betreffende de volgende drie punten. Ten eerste, de grondvesting van de Republiek. Ten tweede, de organisatie van deze Republiek met de mogelijkheid voor zelfbestuur van bepaalde gewesten. Ten derde, de erkenning van de verstandelijke, zedelijke en maatschappelijke rechten van den enkeling.

Dit verdrag van San Sebastian werd onderteekend door mannen en partijen die vrijwel geen enkel punt van overeenkomst hadden, behoudens hun actie tegen de monarchie. Zij werden vereenigd door de negatie. De bewogen geschiedenis van de Republiek komt daaruit voort. De bondgenooten van het oogenblik waren de onverzoenlijke tegenstanders van de toekomst, liberale katholieken (Alcalá Zamora), conservatieve democraten (Lerroux), sociaal-democraten (Prieto), marxisten, links-republikeinen, radicalen, federalisten, separatisten en vlottende elementen als Azaña, Largo Caballero, e.a.

Dit revolutionnaire comité gaf het volgende manifest in het licht:

> Spanjaarden! Uit het diepst van het hart van het Spaansche volk stijgt de kreet om gerechtigheid omhoog. Wij worden daardoor gedrongen te probeeren deze gerechtigheid te verschaffen. Het volk heeft zijn hoop gevestigd op de Republiek, en het staat gereed deze uit te roepen. Wij hebben tevoren een beroep op de Wet gedaan, om het volk te dienen. Men heeft ons afgewezen. Toen wij om recht vroegen heeft men ons de vrijheid ontnomen. Toen wij vervolgens om vrijheid hebben gevraagd, heeft men ons een schijn-parlement toegestaan, een volksvertegenwoordiging die niet de stemming van het volk weergaf, maar bijeen geroepen was door de dictatuur. Deze was een instrument in de handen van een koning die de grondwet met voeten heeft getreden[1]). Men had tot deze volksvertegenwoordiging zijn toevlucht genomen om een regiem te redden dat ons als Staat heeft onteerd,

1) Bedoelde volksvertegenwoordiging is de A s a m b l e a N a c i o n a l C o n s u l t i v a, van September 1927, welke in oorsprong en bevoegdheden in strijd was met de Grondwet.

als Natie tot volslagen machteloosheid heeft gebracht, en als Maatschappij tot de anarchie heeft geleid. Men beoogt nog slechts een dynastie te redden die door het lot veroordeeld schijnt ten onder te gaan aan haar physieke kwalen. Men beoogt een koning te redden, wiens troon gebaseerd is op de rampen van Cavite en Santiago de Cuba[2]) en op de bloedige nederlagen van Monte-Arruit en Annual[3]). Een koning die zijn plaats misbruikt om zich te verrijken door industriëele en financiëele transacties. Men beoogt de poging van het volk om recht te eischen te verijdelen en geen gevolg te geven aan het verzoek om te onderzoeken welke personen voor de nationale rampen verantwoordelijk zijn. Er is geen aanslag welke niet is bedreven, geen machtsmisbruik waartoe men niet is overgegaan, geen verderf dat niet tot alle rangen van het Staatsbeheer is doorgedrongen, ter persoonlijke verrijking of tot onverantwoordelijke verspilling der Staatsfondsen. De macht is in plaats getreden van het Recht, de willekeur in plaats van de Wet, de teugelloosheid in plaats van de discipline. Het geweld heeft het gezag verdrongen, en in de plaats van de gehoorzaamheid is de slaafsche onderworpenheid gekomen. De onbekwaamheid treedt driest op waar de kennis van zaken schuchter wordt. De aanmatiging geeft zich uit voor moed, en de schaamteloosheid doet zich voor als eer en deugd. Wij zijn door al deze wantoestanden in een poel van verderf verzonken. De eenige weg tot uitredding is de revolutie.
Niemand voelt zich meer voldaan, niemand kent meer de rust van een door recht geregeld openbaar leven, niemand kent meer de veiligheid voor zijn rechtmatig verkregen goed, niemand heeft meer een eigen, veilig tehuis, niemand is zich meer bewust van in een beschaafde natie te leven. Dit geldt voor allen, voor de boerendaglooners en voor de grondbezitters, voor de arbeiders en voor de patroons, voor degenen die werk hebben en voor de werkloozen, voor de landbouwers, de industriëelen, de kooplieden, de uitoefenaars van vrije beroepen, de beambten, de militairen en de geestelijken. Het gevolg hiervan is de geest der opstandigheid die over allen vaardig wordt. Hierdoor zal een Staat ten val worden gebracht die geen gerechtigheid meer kent, en een natie die geen wet of gezag heeft. Het volk maakt zich reeds op om de Republiek uit te roepen. Wij worden niet bewogen en aangevuurd door voorliefde voor het geweld, dat tenslotte uitbarst in een revolutie. Niet het geweld is onze beweegkracht, wij worden gestuwd door het leed van het volk en de ellende van het land. Waar rechtvaardigheid en recht is, is de

2) Zinspeling op den oorlog met Noord-Amerika in 1898.
3) Nederlagen, de laatste van 1921, waarvoor Alfons persoonlijk verantwoordelijk is gesteld wegens zijn lichtvaardige bevelen.

> revolutie een misdaad, maar waar tyrannie heerscht is de revolutie een daad van gerechtigheid. Als het volk onze meening niet deelde en ons niet bijstond, zouden wij er niet toe overgaan de revolutie te bewerken en er de leiding van te nemen. Doch met de zekerheid van den steun van het volk nemen wij de verantwoordelijke plaatsen in, aan den vooravond van een nationalen opstand, welke de medewerking van alle Spanjaarden vraagt. Wij zijn er zeker van, dat de deuren van de fabrieken, kantoren, universiteiten, zelfs van de kazernes open zullen gaan om onze schare te vergrooten. In dat plechtige uur zullen alle soldaten vrije burgers zijn en de burgers zullen soldaten zijn ten dienste van het Vaderland en van de Republiek.
> Wij zullen de vesting omwerpen waarin de persoonlijke macht zich heeft verschanst, wij zullen de monarchie tot een historisch feit terug brengen, een feit uit het verleden zonder beteekenis voor het heden, en wij zullen de Republiek grondvesten op de soevereiniteit van het volk, vertegenwoordigd door een wetgevende vergadering. Daaruit zal het Spanje van de toekomst naar voren treden met een nieuwe grondwet, welke geïnspireerd zal zijn in het algemeene zedelijke bewustzijn. Dit geeft aan de volken een nieuw recht met het streven naar en de hoop op oeconomische gelijkheid en maatschappelijke gerechtigheid.
> Inmiddels nemen wij, bewust van onze taak en onze verantwoordelijkheid, de openbare macht in handen in de hoedanigheid van voorloopige regeering.
> Leve een Spanje met eere! Leve de Republiek!

Dit revolutionnaire manifest was geteekend door Alcalá Zamora, Prieto, Azaña, Lerroux, Miguel Maura, de los Rios, Casares Quiroga, Domingo, d'Olwer, Martínez Barrio, Largo Caballero, Alvaro de Albornoz.

Vele politieke en sociale richtingen en opvattingen waren samengekomen tot een hartstochtelijk protest, waarop het volk antwoordde met de verkiezingen van 12 April. De beteekenis van deze verkiezingen is vooral psychisch. Het Spaansche volk, onvoldoende gevormd in maatschappelijk, zedelijk en verstandelijk opzicht, koos zonder zakelijk overleg of oordeel des onderscheids den weg die naar iets onbekends leidde. Het onbekende zou allicht beter zijn dan het bekende. Een goed deel van de burgerij heeft voor de Republiek gestemd, omdat het den koning veroordeelde, en niet omdat het de monarchie verwierp. De vooruit-

strevende katholieken volgden in vertrouwen mannen als Alcalá Zamora, of onthielden zich van de stemming. Koning Alfons en de verantwoordelijke monarchistische leiders hebben geen juist inzicht gehad in den toestand van het oogenblik, en zijn door de feiten overrompeld.

Welbeschouwd schijnen allen door den uitslag, en de voor de hand liggende gevolgen, van de verkiezingen verrast te zijn geweest. Men had over de Republiek gepraat, voor de Republiek geijverd, maar voorloopig nog niet de Republiek verwacht. De komst van de Republiek bracht allen in verlegenheid[1]).

Het bleek dat de Republiek het eenige middel was om de gegeven politieke situatie te wijzigen, of juister gezegd te liquideeren. De koning werd beleefd terzijde geschoven, het leger was door het overhaaste vertrek van den koning te verbaasd voor eenige daad tot behoud van den troon, en de belangrijkste monarchisten en aristocraten gaven de partij gewonnen.

Deze burgerlijk vreedzame ontknooping van een verwikkelde situatie, welke tot hevige uitbarstingen had kunnen leiden, heeft ten gevolge gehad dat men de werkelijkheid uit het oog verloor. Het instituut van de monarchie verloor zijn prestige in den operette-achtigen aftocht van den koning. De politieke vraagstukken van het oogenblik verloren hun werkelijke verhoudingen en werden geheel overgebracht op het terrein van de theoretische beschouwing.

Dit werd al spoedig duidelijk. De voorloopige regeering, welke bestond uit mannen met tegenstrijdige inzichten en tendenzen, kon zelfs geen eenheid van handeling vinden ten opzichte van de eerste staatkundige en maatschappelijke vereischten. Men vond den natuurlijken overgang niet van een autocratische, buiten de grondwet getreden monarchie naar een democratische staatsorde. Over de volgende principiële punten diende een eenheid van actie gevonden te worden: de inrichting van den Staat met be-

1 Men zie o.a. M. Fernández Almagro, Historia del reinado de Alfonso XIII, Barcelona 1933, p. 590 en 591.

trekking tot de eischen van meer of minder uitgebreide zelfregeering van verscheidene gewesten (Catalonië, de Baskische provincies, Galicië), de groote oeconomische vraagstukken, en de brandende kwestie van de verhouding van Staat en Kerk.

In het revolutionnaire manifest waren geen aanwijzingen gegeven voor de politieke richting welke de voorloopige regeering dacht in te slaan. Den dag dat zij het bewind in handen nam, kwamen de uitersten reeds tegenover elkaar te staan op het punt conservatieve republiek of sociale revolutie. Sommigen verdedigden het standpunt van geleidelijke evolutie, anderen verdedigden een radicale omwenteling.

Deze, aanstonds dramatisch geworden tegenstelling, had haar voorafschaduwing gevonden in de even schilderachtige als typisch Spaansch onwerkelijke discussies in de gevangenis te Madrid, in December 1930, waar Alcalá Zamora, Maura (Miguel), Albornoz, de los Rios, Largo Caballero en andere politieke voormannen gevangen zaten, naar aanleiding van de revolutionnaire poging van de kapiteins Galán en García Hernández.

De heeren bespraken hun ontworpen politieke actie voor den dag, dat zij 's lands zaken zouden besturen. De links-socialist Botella Asensi leidde het gesprek naar het kernpunt der vragen, het punt waarover van te voren een beslissing genomen diende te worden, nl. evolutie of revolutie. De groepen teekenden zich onmiddellijk af, Alcalá Zamora, Maura en Albornoz rechts, conservatief, burgerlijk-constitutioneel, voor evolutie; de links-socialist voor radicale revolutie; de socialisten van de midden-groep, Largo Caballero en de los Rios zwijgende toeschouwers. De laatsten wachtten af, stonden op den brug[1]).

Voor de feiten geplaatst, weifelde de veelkleurige regeering reeds in haar eerste handelingen. Deze weifeling werd onmiddellijk noodlottig. Door kinderlijke uitlokkingen van

1) Deze brochure leent zich niet tot vele verwijzingen. De bedoelde discussie vindt men bij J. Botella Asensi, U n a l í n e a p o l í t i c a , Madrid 1936, p. 16 en 17.

uiterst-rechtsche jongelui ontbrandde de bedwongen volkspassie, welke bij de uitroeping van de Republiek geen aanleiding tot uitbarsting had gevonden. Deze passie werd door andere elementen geleid. De Republiek werd bij de burgerij in opspraak gebracht door de grove gewelddadigheden tegen de Kerk in de maand Mei.

Onder den indruk van deze gewelddadigheden, waartegen door gemis aan juist inzicht in de oorzaken, aanleidingen en toedracht geen doeltreffende maatregelen waren genomen - de regeering vreesde een principiëele beslissing te moeten nemen - kwamen de Wetgevende Cortes bijeen. De socialisten (in drie groepen te verdeelen) waren in de meerderheid. Zij waren de best georganiseerde partij, hadden de afdoendste propaganda-middelen, en spraken door hun radicale plannen tot het hart en de verbeelding van het volk. De republikeinsche katholieke partij bestond eigenlijk niet, de katholieken hadden nog geen doeltreffende actie ontwikkeld tot vorming van een krachtige politieke groep. Daar was nog geen gelegenheid voor geweest. Gil Robles is daarmede begonnen. De separatisten en federalisten waren vertegenwoordigd (een zesde van de Cortes) en vonden in de socialisten, tegen uitwisseling van stemmen, op beslissende oogenblikken den noodigen steun. De republikeinen hadden hun politiek en sociaal standpunt nog niet bepaald, behalve wat de instelling van de Republiek betreft, en konden dus onder sterken druk van links gebracht worden.

In deze samenstelling en deze sfeer, welke door de besliste overheersching der socialisten niet de weerspiegeling was van de stemming en de opvattingen van het Spaansche volk, ging men, met onvoldoende besef van de gegeven psychische, staatkundige en maatschappelijke werkelijkheid, over tot het ontwerpen en afkondigen van de grondwet. De ontwikkelingsphase van volstrekte monarchie tot radicale democratie, waartoe eeuwen noodig zijn, meende men in enkele jaren te kunnen doormaken. Men bracht daardoor het land en het volk in nog heftiger bewogenheid, en stelde zich bloot aan de reactie.

De Wetgevende Cortes had haar werkzaamheid te richten naar de drie groote problemen van Spanje, welke dringend om regeling en oplossing vroegen, nl. het nationale vraagstuk, de verhouding tot de gewesten en de betrekking tot de koloniën; het maatschappelijke vraagstuk, de honderdduizenden werkloozen en de slechte toestanden in de bedrijven en den landbouw; en het probleem van de positie der Kerk in den Staat.

Het eerste vraagstuk, het nationale, betrof voornamelijk de vorming van den Staat zelf. Spanje was een s t a a t geworden in de vijftiende eeuw, onder de Katholieke Koningen, het was echter nooit een n a t i e geworden. Spanje bestaat geographisch, linguistisch en ethnologisch uit onderscheidene groepen, welke door Ferdinand en Isabella in een gemeenschappelijke actie zijn samengebracht. Philips de Tweede heeft van Spanje een natie willen maken, dit is zijn grootsche opzet en zijn noodlottige mislukking. De centraliseerende politiek van Madrid - Madrid copieert gaarne Parijs, en niet alleen in de politiek - heeft echter gefaald, omdat zij wilde verstikken wat zij had moeten leiden en in het geheel moeten opnemen. Catalonië, een gebied met eigen taal, cultuur en raskenmerken, in de Middeleeuwen een bloeiende, zelfstandige staat, had zich niet kunnen schikken in de gedwongen positie van provincie van Spanje. Het verzet is meermalen heftig en bloedig geweest, in de zeventiende eeuw leidde dit tot een langdurigen oorlog, in de achttiende tot herhaalde pogingen tot opstand, en in de negentiende eeuw tot een steeds breeder uitloopende volksbeweging. Deze beweging, welke begon als een litteraire strooming, een romantische opleving van de dichtkunst in de volkstaal, werd van een letterkundige beweging een nationale, van een nationale tot een politiek-sociale, met tal van onderscheidene vertakkingen. Het uiteindelijke doel, een statenbond van de gebieden waarin het Catalaansch - met aanmerkelijke verschillen - wordt gesproken (Catalonië, Valencia, de Balearen, is voor allerlei nevenbedoelingen gebruikt en misbruikt. De groot-industriëelen hebben er

een twintig jaren geleden een middel in gevonden om druk op Madrid uit te oefenen ter verkrijging van beschermende rechten, de socialisten hebben er hun maatschappelijke theorieën in geschoven, de anarchisten hebben er gebruik van gemaakt om hun voornaamsten vijand, den Staat, er een slag mee toe te brengen. Een staat die verbrokkelt, opent een weg voor de verbrokkeling van de maatschappij.

Catalonië eischte een gematigde zelfregeering, hierover waren de conservatieve burgerij en de socialisten het eens. De Kerk had de landstaal ingevoerd. Een nuchter inzicht in hun eigenbelang - de Catalanen zijn practische handelsmenschen - weerhield hen van volkomen afscheiding. Het industriëele Catalonië is op het landbouwende Castilië en Andaloezië aangewezen.

De Wetgevende Cortes had derhalve in haar wettelijke regeling te erkennen de zelfstandige persoonlijkheid van Catalonië en deze te omschrijven in een toegekende autonome constitutie, wat administratie en recht betrof, maar in ondergeschikt verband in den Spaanschen staat. Catalonië werd dus niet erkend als nationale persoonlijkheid (als E s t a t C a t a l á, zooals zij zich reeds op 12 April 1931 had uitgeroepen), maar als gewest, met eigen karakter en taal, en een zelfstandig bestuur, de G e n e r a l i t a t d e C a t a l u n y a.

De onderhandelingen over en de toekenning van dit zelfstandig gewestelijk bestuur maakte de separatistische neigingen van Galicië en de Baskische provincies levendiger. Galicië staat linguistisch en psychisch nader tot Portugal dan tot Spanje. Het eigen volkskarakter van deze nijvere landstreek, die bruikbare en nederige werkkrachten heeft gegeven aan geheel Spanje en deelen van Zuid-Amerika, had zich niet vastgezet in een politiek streven. Een wederopleving van de litteratuur in de volkstaal - vooral de, weemoedige en zangerige, dichtkunst - bleef in zijn eigenlijke beteekenis en in zijn politieken weerslag beperkt tot de intellectueelen en kunstenaars. De goed geleide propaganda van de socialisten heeft er in enkele jaren een politieke strooming uit afgeleid. Deze strooming is, zooals

het vriendelijke karakter van het volk, bedaard en zonder kolken.

Van de Baskische separatistische neigingen kan men, wat den oorsprong betreft, hetzelfde zeggen, maar de gevolgen zijn anders, overeenkomstig dit geheimzinnige ras met zijn scherpe trekken. Van de Baskische cultuur valt weinig te zeggen, voorloopig. Het belangrijke museum van Bayonne vat haar samen, rustige, kleurige volkscultuur. De taal is in haar linguistische betrekkingen nog steeds een onontsluierd mysterie, te moeilijker te doorzien vanwege het gemis aan geschiedkundige documenten. Het taalgebied wordt steeds kleiner, in Spanje blijft het thans beperkt tot Guipuzcoa, en gedeelten van Biskaye, Alava en Navarre. Met de Fransche provincies samen zijn er zeven Baskische provincies die in hun imposante banier verkondigen te streven voor 'Een eenig God en rechtvaardige wetten'. Sinds een halve eeuw bestudeert men - onder invloed van de Catalaansche beweging - de eigen taal en zijn er enkele pogingen daarin een litteratuur te scheppen. Krachtiger is echter het nationale gevoelen ontwaakt, onder de inwerking van de socialistische propaganda die hier, zooal niet bondgenooten in de sociale actie, dan toch medestanders in de politieke actie vond. Den Basken werd het Statuut van een zelfstandige regeering toegezegd, een goed deel van hen bleef dan ook in Juli j.l. aan de zijde van de regeering van Madrid, ter verkrijging van dit uitgebreid Statuut. 'De banier der Basken is verscheurd', hoorde ik een van hen in een indrukwekkende vergadering zeggen. 'Voor het eerst staan wij, katholieke Basken, tegenover katholieke stamgenooten'.

Het Baskisch genie, religieus, diep-menschelijk, hard van kanten en hartstochtelijk van gevoelen, heeft steeds sterk ingewerkt in de Spaansche cultuur. Unamuno en Pio Baroja zijn twee typische Basken, men kan hen bijna de menschelijkste auteurs van de hedendaagsche Spaansche letteren noemen, menschelijk in den zin van hun bewogenheid, onrust van gedachten, strijd met een diepen achter-

grond van leed, behoefte aan idealen, aan scheppende kracht.

Het nationale probleem bevatte ook de kwestie inzake Marokko. Deze laatste strook van een eertijds onmetelijk koloniaal bezit heeft den Spanjaarden schatten geld en stroomen bloed gekost. De Cortes had in het begin van deze eeuw in dit gebied het 'lastige leger' afgeleid, zonder de gevolgen te overzien. De Spanjaarden, vroeger bekwame maar miskende kolonisatoren[1]), waren sinds lang hun oorspronkelijke koloniale politiek en hun koloniale recht vergeten, en hadden in hun koloniën slechts wingewesten gezien. In het begin van de zestiende eeuw hadden zij mannen gehad als Vitoria, Cortés, Las Casas, e.a., met constructieve plannen, in den modernen tijd hebben zij de gevolgen van het gemis van mannen als Snouck Hurgronje en Lyautey smartelijk moeten ondervinden. In het laatste gebied dat hun bleef verzaakten zij de eerste plichten van een koloniale mogendheid, het openen van afzetgebieden. Hiertoe hadden de Spanjaarden openbare werken moeten ontwerpen, het land oeconomisch in beweging moeten brengen, de hygiënische en maatschappelijke toestanden moeten verbeteren, het volk moeten ontwikkelen - want geen groot-industrie is mogelijk met een analphabetisch volk. Hoe zouden de Spanjaarden dit evenwel elders hebben kunnen doen als zij het in hun eigen land verwaarloosden?

Het leger drong tot militaire expedities, welke tot rampen als die van Annual leidden. Primo de Rivera hielp de Franschen Abd el Krim te verslaan, en hij bracht betrekkelijke rust en veiligheid in Marokko. De resultaten waren echter, welbeschouwd, negatief, er werd niet meer - op grooten schaal - gevochten in Marokko. De Wetgevende Cortes moest een positieve oplossing geven, van de kolonie een welvarend gebied maken ter bevordering van de Spaansche industrie.

De principieele tegenstellingen van de conservatieven

1) Brouwer, H e r n á n C o r t é s .., Zutphen 1933, p. 360-362.

en de socialisten kwamen thans bijzonder scherp uit. Het koloniaal-politiek talent van de socialisten moet nog steeds bewezen worden, de Spanjaarden toonden duidelijk het niet te bezitten, en lieten de kwestie hangende.... als het zwaard aan het zijden draadje, een bedreiging van internationalen aard, en thans zeer actueel.

* * *

Het oeconomische vraagstuk werd van den eersten dag van de Republiek af door de regeering en vervolgens door de Wetgevende Cortes uit socialistisch oogpunt bezien. In de regeering hadden drie socialisten plaats genomen, voor Handel en Nijverheid, voor Justitie, en voor Financiën, en deze beïnvloedden de besprekingen in de Kamer. Wat uitwerking van hun maatschappelijk plan en organisatie van hun actie betreft, waren de socialisten het sterkst, het zakelijkst, het onmiddellijkst, en het meest doorzettend. Tegen deze krachtig geleide beweging waren de andere groepen niet opgewassen, zij hadden geen zuiver omlijnd standpunt.

Het oeconomische vraagstuk eischte onmiddellijke oplossing. De landbouw wachtte reeds eeuwen op verbetering van de toestanden, voor de boeren en de daglooners, en voor de wijze van landbewerking. In het eind van de achttiende eeuw had de vooruitstrevende Jovellanos een handleiding geschreven voor een bevredigende regeling van de landbouwvraagstukken[1]). Deze regeling is nooit toegepast. Zij is nog steeds actueel. Het agrarische probleem van Spanje is een veelvoud van problemen, door de verscheidenheid van de toestanden. In vrijwel het geheele Noorden, van Oost tot West, is het kleingrondbezit, zelfs versnipperd grondbezit, overwegend, in het Zuiden en Extremadura is het grootgrondbezit algemeen. Het zgn. agrarische probleem betreft voornamelijk het Zuiden, met zijn zorgelijke toestanden. Tien tot twaalf millioen hectaren grond waren in handen van de grootgrondbezitters, die het

1) Informe en el expediente de la Ley Agraria, 1795.

gedeelte dat bewerkt werd langs een kettingreeks van belanghebbende tusschenpersonen aan kleine pachters lieten, welke met daglooners werkten. Het algemeene pachtrecht schaadde de methode van bearbeiding van den grond, in het klein-bezit en in het groot-bezit. De op korten termijn aangegane pachtcontracten, met ongebonden vrijheid van den pachtheer inzake opzegging van de overeenkomst, stuitten allen ondernemingszin. De boerendaglooners hadden en hebben, overal in Spanje, een pauperbestaan. Loonen van twee tot vijf peseta's per dag (een peseta was kort voor den burgeroorlog negentien cent) zijn vrij algemeen.

De agrarische hervorming, voorgesteld en uitgewerkt door de Wetgevende Cortes is als volgt. De principieële beschouwing is dat het land, het volk en de industrie gediend zijn bij de ontginning en bebouwing van den grond. Een erkend feit is dat een zeer groot deel van den bodem onbebouwd is. Voornamelijk in het Zuiden liggen honderdduizenden hectaren woeste grond. Bij de nieuwe wet wordt bepaald, dat op grooter schaal ontginningen en bebouwingen ter hand zullen worden genomen. De Staat zal gronden ter beschikking stellen, eigen grond of land dat, naar gelang van de omstandigheden en personen, zonder of tegen vergoeding zal worden onteigend. Geen vergoeding krijgen degenen die tegen de Republiek samenspannen of hun gronden niet dienstbaar maken aan het maatschappelijk belang. De door den Staat beschikbaar gestelde gronden kunnen worden gepacht, of zelfs worden afgestaan met het recht van vruchtgebruik, onder de strikte voorwaarde, dat opeenhooping van gepachte gronden of verkregen gronden in één hand verboden blijft. Met dien verstande echter, dat wel de gemeentes, naar een eeuwenoud gebruik in het Zuiden van Spanje voornamelijk, grond in bezit kunnen krijgen. Deze instelling dient zelfs bevorderd te worden vanwege de voordeelen van de moderne techniek, welke voor den kleinen bezitter moeilijk te verwerven zijn. Het is verboden werkkrachten van buiten de gemeente te gebruiken.

De eerste maatregelen betroffen, naar schatting, een millioen hectaren en zouden twintig duizend gezinnen een bestaan geven.

Voor het Noorden van Spanje ontwierp de Cortes een juridische hervorming, een herziening van de pachtwetten naar de eischen welke een duurzaam landbouwbedrijf stelde. In de pachtovereenkomsten moesten bepalingen worden opgenomen welke den ondernemingszin van den pachter bevorderden. Tevoren werden bijv. alle verbeteringen eigendom van den pachtheer, en bij de pachtovereenkomsten op korten termijn of pachtovereenkomsten welke willekeurig opzegbaar waren, werd de pachter dus afgehouden van het aanbrengen van verbeteringen, bijv. besproeiïngswerken en dergelijke.

De binnenlandsche kolonisatie, waarmede reeds vroeger een begin was gemaakt, diende in grooter afmetingen en onder betere voorwaarden voor de kolonisten te worden voortgezet. Als algemeene maatregel voor den landbouw werden gewestelijke Raden van Toezicht ingesteld. De voorzitters van deze raden zouden worden benoemd door het Instituut voor Landbouwhervorming, hetwelk ressorteert onder den Minister van Landbouw. De leden, zes in getal, deels landeigenaars deels landbewerkers, zouden tot taak hebben toe te zien op de stipte toepassing van de wetten. Het Instituut zou staatscredieten tot zijn beschikking krijgen, tot een maximum van vijftig millioen peseta's, en zorg dragen voor den gemeenschappelijken aankoop en verkoop van materiaal en producten.

De overige landbouwstreken kwamen door den aard van hun bedrijf meer onder de industriëele wetgeving, nl. de kurk-, olie-, wijn- en sinaasappelgebieden.

Wat den handel en de industrie aangaat, ging de Wetgevende Cortes uit van het beginsel van de van staatswege geleide oeconomie. De Staat dient den handel en de nijverheid te bevorderen, en tevens toe te zien dat deze zich ontwikkelen onder voor den arbeider gunstige omstandigheden. De Spaansche groot-industrie is nog van jongen datum, zij dateert van het jaar 1891 ongeveer, het jaar van

de herziening der douane-tarieven. In het jaar van de komst van de Republiek leefden in Spanje ruim twee en een half millioen menschen van de industrie en den handel, tegen bijna negen millioen die van den landbouw en bijna acht millioen die in de huisnijverheid enz. een bestaan vonden. De industriecentra zijn Catalonië, Valencia, Asturië, en een deel van de Baskische provincies (Bilbao, Guipuzcoa). De Spaansche bodem is nog gebrekkig ontgonnen. In vele mijnen wordt niet gewerkt. De opbrengst aan kolen, tin, erts, koper, lood, zilver, kwikzilver kan zeer worden opgevoerd. Staal wordt onvoldoende gefabriceerd; drie vierden van het ijzererts wordt uitgevoerd.

Handel en industrie worden belemmerd door het gebrek aan goede verbindswegen, en de Cortes stelde zich tot taak deze te verbeteren. Het spoorwegnet diende te worden uitgebreid. De spoorwegen, behalve de hoofdlijnen naar Madrid, zijn gering in getal en beteekenis. De havens zijn in slechten staat, hetgeen vooral de kustvaart belemmert en daardoor een ongunstigen invloed uitoefent op de industrie. Het verkeer ‘over den weg’ moet worden bevorderd, dus goede, moderne autowegen.

De Wetgevende Cortes ontwierp en maakte wetten voor handel, nijverheid en landbouw, voornamelijk met socialistische strekking. Zij nam de plannen voor openbare werken van de dictatuur over. Zij stelde het staatstoezicht op (particuliere) spoorwegmaatschappijen in, en staatscontrôle op handelsovereenkomsten en ontginningsconcessies.

* * *

Insgelijks werden er, steeds onder de overheersching van de socialistische theorieën, ingrijpende wetten gemaakt inzake de verhouding van den Staat en den enkeling, en de verhouding van den Staat en de Kerk. Ten opzichte van de verhouding van den Staat en den enkeling werd het volgende bepaald. De vrijheid van den enkeling, zedelijk, verstandelijk, godsdienstig, maatschappelijk en staatkundig, wordt geëerbiedigd en door wetten omschreven. Spanje is een democratische republiek van arbeiders van alle cate-

gorieën, georganiseerd onder het bestuur van vrijheid en recht. De soevereiniteit berust bij het volk. Alle juridische voorrechten, verbonden aan geboorte, stand, kunne, godsdienst, worden afgeschaft. Adellijke titels vervallen. Het stemrecht wordt zonder onderscheid toegekend aan mannen en vrouwen. Alle ambten staan voor mannen en vrouwen gelijkelijk open. Het huwelijk is gebaseerd op gelijke rechten. Echtscheiding bij de wet is mogelijk. Buiten het huwelijk geboren kinderen worden als wettige kinderen erkend. Het persoonlijk bezit is ondergeschikt aan het gemeenschappelijk belang. Onteigening van bezit is onder nader omschreven voorwaarden mogelijk. De arbeid is een nationale verplichting, en staat onder de bescherming der wetten. De Republiek zal iederen arbeider de noodzakelijke voorwaarden voor een passend bestaan verzekeren. Bij de wet zal worden voorzien in verzekeringen tegen ziekte, ongevallen, werkloosheid, ouderdom, hulpbehoevendheid en dood. De arbeid van vrouwen en kinderen zal aan bijzondere voorwaarden onderhevig zijn. Bepaling van maximum werktijd en minimum loon. (De achturige werkdag was al onder de monarchie aangenomen). Jaarlijksche vacantie met behoud van salaris. Aandeel in de winst en medezeggenschap in de bedrijven.

Wat de verhouding tot de Kerk betreft, oordeelde de Wetgevende Cortes, dat de godsdienst een zaak van den enkeling was, een zaak des harten. De godsdienstige belijdenissen werden dus gelijk en betrekkelijk van waarde geacht. Hiermede verviel het beginsel van het katholicisme als staatsgodsdienst, en de eenheid van Kerk en Staat. Alle godsdiensten zijn gelijk voor de Wet. Daaruit volgt de (geleidelijke) afschaffing van de salarissen welke de Staat uitkeerde aan de Roomsch-Katholieke geestelijkheid. Geestelijke orden welke gevaarlijk werden geacht voor den Staat, werden ontbonden - een maatregel tegen het Genootschap der Jezuieten - en hun goederen verbeurd verklaard. De andere orden werden bij de Wet geregeld wat hun maatschappelijke positie, werk en fondsen betreft. Sterke beperking van het recht tot aanvaarding van lega-

ten. De kerken hebben het recht godsdienstonderwijs te geven, in eigen instituten. Het onderwijs dat van staatswege zal worden gegeven is openbaar (leekenonderricht), kosteloos en verplicht[1]).

* * *

Het is duidelijk dat in een land als Spanje tegen zulke, diep in het persoonlijke, maatschappelijke en nationale leven ingrijpende ontwerpen, wetten en maatregelen een sterke tegenstand werd gewekt. Deze tegenstand werd echter eerst langzaam-aan georganiseerd in oppositie-partijen. De eerste phase van de Republiek, welke men in de socialiseerende zou mogen noemen, loopt ten einde in het jaar 1931. In dien tijd gaan allerlei vooraanstaande mannen over tot de oppositie. Ortega y Gasset (Don José) hield in December 1931 in Madrid voor een uitgelezen publiek een magistrale lezing over de Grondwet, en kwam tot de gevolgtrekking, dat deze Republiek niet de republiek was waarvoor hij, en zoovele intellectueelen, had geijverd. Unamuno ging insgelijks over tot de oppositie, krachtens aard en inzicht. In de rechtsche partijen werden de richtlijnen van actie nauwkeuriger aangegeven. Alcalá Zamora was na de aanneming van artikel 26 (betreffende de verhouding van den Staat en de Kerk, en de opheffing van het Genootschap der Jezuieten) uit de regeering getreden en was met zijn groep van liberale katholieken oppositiepartij geworden. Maura vormde een conservatieve republikeinsche partij, eveneens in oppositie. De Agrariërs, de traditionalistische partij van Navarre, de radicalen en een aantal onafhankelijken, stelden zich ook tegenover de regeering. Van officiëele zijde (door een herderlijken brief van den Spaanschen primaat) werd den katholieken een aanwijzing gegeven voor hun politieke houding: zij hadden te stemmen op goede katholieken.

De ontevredenheid en ontstemming welke in Spanje ont-

1) Er bestaat van de Grondwet van 1931 een uitgave in het Fransch, een overzichtelijk boekje in twee en dertig bladzijden, uitgegeven door Rivadeneyra, Madrid. Hiernaar verwijs ik.

stonden, vond haar oorzaak in wat men noemde de anticlericale en de anti-liberale actie van de regeering en van de Wetgevende Cortes. Men sprak van socialistische demagogie. Van linksche dictatuur. De algemeene grieven waren van godsdienstigen, staatkundigen en oeconomischen aard. De bepalingen betreffende de Kerk werden als een sectarische, vijandige actie tegen de Kerk en den godsdienst beschouwd. De katholieken gevoelden het gezin en de gemeenschap bedreigd door de wetten aangaande het huwelijk, de echtscheiding en de bepaling betreffende het wettig achten van buiten het huwelijk geboren kinderen. Bezwaren van staatkundigen aard werden ingebracht tegen de ontworpen statuten van zelfregeering. Dit achtte men een verbrokkeling van Spanje, een terugval tot den toestand van vóór de Katholieke Koningen. De volgende aanklachten werden geuit tegen het sociaal-oeconomisch bewind van de regeering. Verspilling van de staatsfondsen. De publieke uitgaven waren met honderden millioenen gestegen. De gemeente-financiën werden ernstig in de war gebracht. De overijld toegepaste wetten op landbouw- en industriegebied hadden onheilzame gevolgen, vooral in een tijd waarin de wereldcrisis zwaar op Spanje drukte. In de theoretische behandelingen van het landbouw- en industrie-vraagstuk hadden de regeering en de Cortes de werkelijke toestanden en de eischen daarvan over het hoofd gezien. Er waren bedrijven ontwricht door bepalingen die niet ter zake dienden. De oogst bleef verre beneden het normale - een feit van verreikende beteekenis in een van landbouw levend land - en de industrie kon zich moeilijk staande houden door de ontijdige en onoordeelkundige inmenging van den staat. Bij deze aanklachten voegde men beschuldigingen betreffende het slechte beheer van staatseigendommen, het favoritisme, de opeenstapelingen van betrekkingen in één hand, en de onverantwoordelijk hooge salarissen en uitkeeringen aan bepaalde personen. Verder achtte men de persoonlijke veiligheid (willekeurige gevangennemingen en deportaties) en het particulier eigendom niet voldoende beschermd en gewaarborgd. De bezittende

klasse werd daardoor verontrust. Het maatschappelijk leven werd bovendien verstoord door uitbarstingen van volkspassies, welke de regeering niet bij machte of van zins was te bedwingen. Een reeks van stakingen ontwrichtte het oeconomische bestaan. (Van 1931-1933, het zgn. socialistische biënnium, zijn er meer dan vijf en twintig honderd stakingen geweest[1]).

De regeering zocht haar positie tegen de opkomende reactie te beveiligen door de wet betreffende de verdediging van de Republiek. Hierbij werd strafbaar gemaakt al wat bij woord, geschrift of daad werd ondernomen tegen de Republiek, in stelligen zin door een directen aanval, in negatieven zin door verdediging van andere regeeringsstelsels (de monarchie). De regeering kreeg het recht daartegen maatregelen te nemen wanneer zij het noodig oordeelde, door het verbod van te vergaderen, beperking van de vrijheid van drukpers, en schorsing van een aantal bepalingen van de Grondwet.

In het eerste jaar van de Republiek werd Alcalá Zamora gekozen tot president van de Republiek, met een overweldigende meerderheid van stemmen. Deze verkiezing is een feit van groot belang, zij vormt een keerpunt in de geschiedenis van de Republiek. De verkiezing van Alcalá Zamora, een overtuigd katholiek, wordt toegeschreven aan den persoonlijken invloed van Azaña, langen tijd een bemiddelende figuur tusschen de uitersten. Het bevreemdende in de verkiezing van Alcalá Zamora is dat hij, die uit de regeering trad vanwege artikel 26 en in de oppositie ging, wel het presidentschap over de Republiek aanvaardde, terwijl hij de beginsels waarop zij rustte goeddeels verwierp. Velen wijten hieraan de uiteindelijke mislukking van Alcalá Zamora als president.

De eerste krachtige uiting van het verzet van rechtsche persoonlijkheden is de opstand van generaal Sanjurjo, den tienden Augustus 1932. Sanjurjo had in 1931, als generaal van de Guardia Civil (een politiecorps te vergelijken

1) Een bezadigde critiek op de socialistische regeering vindt men o.a. bij S. Canals, De cómo van las cosas de España, Madrid, 1933.

met onze marechaussée, maar talrijker) de Republiek erkend, en haar daardoor mogelijk gemaakt. Zijn troepen volgden hem. Al spoedig rezen er tusschen Sanjurjo en de regeering meeningsverschillen aangaande de handhaving van de openbare orde. Sanjurjo drong aan op gestrengheid. De regeering plaatste hem bij een ander wapen. In Augustus 1932 probeerde generaal Sanjurjo een staatsgreep, als protest tegen de maatregelen van de regeering tegen het leger en wegens de voorgenomen toekenning van het statuut der zelfregeering aan Catalonië. - De Minister van Oorlog, Azaña, had ter besnoeiïng van het monsterachtig groote officierencorps de gelegenheid opengesteld tot het nemen van pensioen met behoud van salaris. Zeven duizend officieren maakten daarvan gebruik. Verder had hij, ingevolge het besluit van de Cortes dat Spanje afzag van iederen oorlog als middel van de nationale politiek, het leger beperkt tot de helft van zijn grootte. - Sanjurjo richtte een manifest tot het Spaansche volk, een manifest dat grootendeels woordelijk overeenkomt met het manifest van het revolutionnaire Comité van 1930, en somde daarin zijn grieven en aanklachten op. In wezen komen deze overeen met de voornoemde redenen tot ontevredenheid van de rechtsche partijen. Hierbij kwam nog o.a. de aanklacht dat de regeering en de Cortes onwettig waren.

De staatsgreep van Sanjurjo mislukte. De rechtsche partijen sloten zich niet bij hem aan. De positie van de regeering werd er door bevestigd, want Azaña (eerste minister sinds October 1931) deed het voorkomen, dat het een monarchistische staatsgreep was. De wet tot verdediging van de Republiek werd toegepast, en o.a meer dan honderd rechtsche bladen voor korten of langeren tijd geschorst.

Met beter inzicht in de toestanden van het oogenblik en de middelen tot het verwerven van de macht, wist Gil Robles de oppositie te voeren. Hij stichtte een katholieke volkspartij (de C.E.D.A.) en stelde een pakkend program van actie op. Hierin werden de bovenvermelde redenen tot ontevredenheid samengevat en doeltreffende middelen tot verbeteringen aangegeven. Het naaste doel was een

parlementaire meerderheid, om aan de Republiek (waarover men zich niet principiëel uitsprak) een katholieken grondslag te geven. De katholieke volkspartij, grootendeels bestaande uit kleine boeren en burgers, met steun van het meerendeel der geestelijkheid en verscheidene kapitalisten, nam zeer snel in ledental toe. Gil Robles ging bij Duitschland te leer voor de propaganda en massaorganisatie. In het najaar van 1933 werd er tot een aaneensluiting van alle rechtsche partijen besloten, en de rechtsche oppositie kreeg door de verkiezingen van November 1933 een flinke meerderheid. De socialisten en de communisten kwamen in de minderheid. Een krachtig centrum scheen een normaal parlementsleven te waarborgen.

In September 1933 had Lerroux, die van zijn stormachtige jeugd tot zijn bezadigden ouden dag een geheel gamma van politieke schakeeringen had doorloopen en als rechtsch-republikein tenslotte is geëindigd, een regeering vormd van centrum en linksche partijen. Lerroux kwam inmiddels echter dichter bij Gil Robles te staan, en hij heeft aan de overwinning van de rechtsche partijen medegewerkt. Met deze overwinning van rechts trad de Republiek in haar derde phase, welke in Spanje door de groote menigte is gekarakteriseerd als de Republiek der monarchisten. Spanje werd voortdurend in schommeling gehouden tusschen de bedreiging van een dictatuur van rechts en een revolutie van links. Het bewind van Samper - midden 1934 - was zeer zwak. De politieke aanslagen en stakingen waren aan de orde van den dag. Machtsvertoon van rechts en van links door ontzaglijke meetings. Algemeene stakingen van links opgelegd als protest tegen bijeenkomsten van rechtsche partijen. Omtrent de bewapening van de linksche partijen kreeg men bedenkelijke gegevens door de huiszoekingen in de betrokken ‘volkshuizen’ en door de geruchtmakende zaak van de wapenleveranties.

Den vijf en twintigsten September gaf het nationale Comité van de links-radicale socialistische partij (I. R. S.) een manifest in het licht, waarin geprotesteerd werd tegen

de overheersching in de regeering van aan de grondslagen der Republiek strijdige opvattingen en tendenzen. Vastgesteld werd, dat de regeering met geweld en verdrukking haar positie zocht te behouden, en dat dus slechts de weg tot gewelddadige actie over bleef. Men stelde deze in het uitzicht en formuleerde de volgende eischen: Onmiddellijke inbeslagneming van de landerijen van de Kerk, den adel en de grootgrondbezitters, zonder vergoeding, en ter beschikbaar stelling van dien grond aan de betrokken gemeenten, met aanwijzing voor verdeeling en bewerking. Spoedige organisatie van de markten en credieten voor het landbouwbedrijf. Bestrijding van de werkloosheid, door openbare werken, verdeeling van grond, bescherming van de industrie. Toepassing van de arbeidswetten, als medezeggenschap in de bedrijven enz.[1]) Gemeentelijke en gewestelijke autonomie. Onwettig verklaring van de geestelijke orden, verbanning harer leden en verbeurdverklaring der goederen, welke voor weldadige doeleinden en onderwijs moeten worden gebruikt. Openbaar (= godsdienstloos) en kosteloos onderricht, van lager tot hooger, voor de onvermogenden, en steun voor de begaafdsten. Radicale bezuiniging op alle onproductieve uitgaven, als voor Oorlog, Marine en dgl. Opvoering van de progressieve inkomstenbelasting en in omloop brenging van rustend of dood kapitaal. Ontbinding van alle fascistische organisaties. Het comité vestigt er de aandacht op, dat dit geen omschrijvingen zijn van vage wenschen, maar eischen die een onmiddellijke vervulling vragen.

Den derden October vormde Lerroux een regeering waarin drie leden van de C.E.D.A., zeven radicalen, en eenige conservatieven zitting kregen. Ministers zonder portefeuille waren Pito Romero (gezant bij het Vaticaan van de Republiek en Martínez de Velasco, leider der agrariërs, in wien velen een monarchist zagen.

De weerslag van dit feit was ontzaglijk. Alle republikeinsche instellingen en partijen, de Izquierda Re-

1) Zie Constitution de la république espagnole, art. 46 en 47, in de vermelde uitgave, p. 14.

publicana (Azaña), de Unión Republicana (Martínez Barrio), de Partido Nacional Republicano (Sánchez Román), de Izquierda Radical Socialista, de Partido Federal Autónomo verklaarden eenstemmig te breken met de instellingen van het bewind en met alle middelen de handhaving van de Republiek te zullen bewerken. Zelfs de conservatieve partij, de Partido Conservador, liet een door Miguel Maura opgesteld manifest in omloop brengen, waarin gewezen werd op het gevaar van den burgeroorlog, dat sinds de verkiezingen van 19 November dreigend was geworden, en waarin werd verklaard dat men alle betrekkingen verbrak met de regeering.

Een algemeene staking, een opstand in Asturië en de verklaring van volkomen onafhankelijkheid van Catalonië volgden insgelijks als tegenmaatregelen tegen de instelling van de nieuwe regeering. De regeering ontwikkelde echter een activiteit en een energie welke overeenkomstig waren aan haar hachelijke situatie, en zij wist zichzelf te handhaven. Het woord van een ervaren Spaansch staatsman werd vervuld 'Een regeering die niet wil vallen, valt niet'. De algemeene staking werd bedwongen, de opstand in Catalonië mislukte, voornamelijk doordat de commandant van de troepen van Catalonië, generaal Batet, de regeering van Madrid trouw bleef. Het verloop van dien opstand is in vele opzichten merkwaardig. De president van de Generalitat van Catalonië, Companys, had de volkomen zelfstandigheid van Catalonië binnen een federale Spaansche Republiek uitgeroepen, omdat 'door het antidemocratisch karakter van de nieuwe regeering van Madrid de Republiek haar oorspronkelijk karakter verloor, en daarmede de autonomie van Catalonië in gevaar kwam'. De regeering van den uitgeroepen Estat Catalá organiseerde zelf een algemeene staking, welke mislukte door de tegenwerking van de anarchistische partij (de F.A.I.). Er ontstond, vooral in Barcelona, een ernstige verwarring met gewelddadige conflicten. Companys heeft geen langdurigen weerstand tegen de troepen van Batet aangedurfd,

juist vanwege de oneenigheid onder de Catalaansche nationalisten (republikeinen, fascisten, socialisten). De Estat Catalá heeft, na de uitroeping ervan, op zes October, tien uren bestaan. Batet nam Companys gevangen, en deze verklaarde bij het eerste verhoor als actief leider aan de beweging te hebben deelgenomen, aansprakelijk te willen worden gesteld voor de gebeurtenissen, geen geweld te hebben gebruikt, slechts bevel te hebben gegeven de Generalitat te verdedigen, en zich vrijwillig te hebben overgegeven aan de militaire macht van Madrid[1]).

De opstand van Asturië was van anderen aard. Dit was een beweging van mijnwerkers, grootendeels communisten, welke zich snel uitbreidde. De mijnwerkers hielden veertien dagen stand tegen de troepen, zij organiseerden in Oviedo een communistischen staat, maar gaven zich tenslotte onder bepaalde voorwaarden over, nl. dat de Marokkaansche troepen en het Vreemdelingenlegioen niet in het mijndistrict zouden komen. Generaal López Ochoa heeft deze voorwaarden aangenomen, maar zich er niet aan gehouden. Het snelle recht hetwelk hij door zijn zwarte troepen en het Vreemdelingenlegioen heeft laten uitoefenen, als straf en vergelding voor de wandaden van de communistische terreur, heeft de Spaansche Republiek in haar vierde phase gebracht, nl. in die van de definitieve voorbereiding tot de oplossing der kwesties met macht of geweld, niet met redelijk overleg.

De verwarde strijd van de verschillende partijen wordt na 1934 een principiëele strijd, welke een scheidingslijn door de partijen maakt. De groepen beginnen zich in twee hoofdgroepen samen te voegen, voor of tegen de hoofdbeginsels van de Republiek. Beide hoofdgroepen bereiden zich voor om, van boven af of van onder af, hun inzichten te doen triomfeeren.

1) Voor den opstand van Catalonië zie, behalve het Catalaansche werk, Barcelona, 6 d'Octubre, van Pere Foix, o.a. E. de Angulo, Diez horas de Estat Catalá, Barcelona 1935 en F. Gómez Hidalgo Cataluña-Companys, Madrid, 1935.

De eerste maatregel van de regeering, welke een loochening van de Republikeinsche Grondwet was, was de schorsing van het statuut van zelfregeering van Catalonië (Januari 1935). In Maart volgde de principiëele strijd over de al of niet terechtstelling van twintig terdoodveroordeelden uit de troebelen van 1934. Het uitvoerend comité van de links-radicaal socialistische partij maakte in diezelfde maand in een manifest bekend, te zullen streven naar een volkomen verwerkelijking van de democratische revolutie. In Mei kwam Azaña in het openbare leven terug, na een tijdlang in hechtenis te zijn geweest onder de beschuldiging van een hoofdaandeel te hebben gehad in het verwekken van den opstand in Catalonië. Den zesden April 1935 was hij te Madrid vrijgesproken[1]). Einde Mei hield hij in Valencia voor een groote menigte een rede, een felle aanval tegen de regeering, welke bestond uit de coalitie der vier reactionnaire partijen, voormannen Lerroux, Martínez de Velasco, Alvarez en Gil Robles, de laatste als Minister van Oorlog, met vier van zijn partijgenooten in de regeering.

Drie veel gerucht makende schandalen verhitten de politieke atmosfeer, het zgn. Straperlo-schandaal, dat ook in ons land eenigen weerklank heeft gehad, verder dat van de knoeierijen bij den invoer van graan en dat van zgn. steun aan reederijen. Tal van politieke personen werden daarin betrokken. Verscheidene hooggeplaatste ambtenaren werden, voornamelijk vanwege de 'Straperlo-affaire', ontslagen, andere trokken zich na eenigen tijd terug. Lerroux, die langen tijd de spil van de politiek was geweest, werd volkomen uit het politieke leven gelicht.

Het jaar 1935 sloot met een rede van Azaña voor een ontzaglijke menigte even buiten Madrid. Men schat dat er een half millioen menschen tezamen waren gekomen. Azaña, die van 1931 af steeds meer naar links opgeschoven was, plaatste zich door deze lezing en zijn beroep op de samenwerking tot het herstel van de grondwettelijke be-

1) Voor afschrift van de rechterlijke uitspraak zie M. Azaña, M i r e b e l i ó n e n B a r c e l o n a, Madrid 1935, p. 359.

ginselen van de Republiek, aan het hoofd van een coalitie van gematigd republikeinen tot links-socialisten en communisten. Het Volksfront teekende zich af.

Het jaar 1936 begon met de ontbinding van de Cortes, een besluit dat de afzetting van den president der Republiek tengevolge zou hebben. De verkiezingen voor de nieuwe Cortes werden bepaald op half Februari. Volgens Gil Robles sloten rechts en links elkaar uit. Een redelijk overleg was niet mogelijk. Men kan dit de lijkrede over de democratische republiek noemen.

Overziet men de geschiedenis van de Republiek van April 1931 tot Februari 1936, dan ziet men ongeveer dertig ministeriëele crisissen, drie parlementen, twee pogingen tot revolutie met honderden dooden, bijna tienduizend stakingen, eenige honderden kerken en kloosters verbrand, ontelbare politieke aanslagen, gevangenissen vol met politieke gevangenen, bijna een millioen werkloozen, een verstoord oeconomisch leven, een grondwet die door in elkaar loopende perioden van staat van beleg geen of vrijwel geen toepassing heeft kunnen vinden. Men ziet een volk, dat in beweging is gekomen, maar nog niet geleerd heeft zoozeer het redelijk en zedelijk wezen van den naaste te eerbiedigen, dat ieder in vrede zijn eigen weg kan gaan. Men ziet een smartelijk gemis aan mannen die een ‘verkeersregeling’ voor deze in beweging gebrachte menigte weten te vinden. In de verwarring, welke aldus ontstaat, probeeren allen zich met geweld een doorgang te verschaffen.

In deze sfeer werden in Februari 1936 de verkiezingen gehouden voor de nieuwe volksvertegenwoordiging.

Hoofdstuk II
De samenstelling van het Volksfront

In het begin van Januari van dit jaar besloot de president van de Spaansche Republiek de Cortes te ontbinden, wegens de innerlijke veranderingen welke zich, door den loop der gebeurtenissen sinds de verkiezing ervan, in de verschillende groepen hadden voltrokken. Tevens werd vastgesteld dat de algemeene verkiezingen voor een nieuwe volksvertegenwoordiging gehouden zouden worden op Zondag zestien Februari, met - zoo noodig - herstemmingen op Zondag 1 Maart. De nieuwe Cortes zou moeten bijeenkomen op zestien Maart.

De linksche partijen besloten tegen de vereenigde rechtsche partijen een coalitie te vormen. Het voorstel daartoe was uitgegaan van de socialistische partij. Azaña, Martínez Barrio en Sánchez Román kwamen tezamen om dit voorstel te bespreken en aanvaardden het.

Er waren reeds andere besprekingen gaande geweest, geleid door Alvaro de Albornoz. De Republikeinsche Unie, de federalisten en de links-radicaal socialistische partij waren het in dezen reeds eens geweest met Sánchez Román en de links-Catalaansche republikeinsche partij. Alleen de links-republikeinsche partij, Izquierda Republicana, de partij van Azaña, was daartoe niet te bewegen geweest, omdat zij, een liberale, burgerlijke partij, niet wilde samenwerken met de Izquierda Radical Socialista. Als gevolg daarvan werd een coalitie gevormd, waartoe de laatste groep, de links-socialistische, niet werd uitgenoodigd. Deze besloot de coalitie toch te steunen en gaf daartoe den zeventienden Januari het volgende, veel beteekenende manifest in het licht.

> Het uitvoerend comité van de links-radicaal socialistische partij zal, ter vervulling van een onafwijsbaren eisch van haar plicht, in de aanstaande verkiezingen de candidaturen van de linksche coalitie steunen, bij gebrek aan een andere oplossing

> welke geschikter is om haar bedoelingen te verwerkelijken. Het comité verklaart, teneinde zijn gedragslijn zuiver aan te geven, dat het niet accoord gaat met de verkiezingsovereenkomst, en nog minder met de wijze waarop deze is tot stand gekomen, welke in strijd is met een republikeinsche democratie. Het raadt zijn afdeelingen aan geen enkelen candidaat te stellen en onvoorwaardelijk die van de coalitie te steunen, voornamelijk de arbeiders indien er in eenige provincie verschil van meening rijst. Het comité verbiedt beslist dat men op eenigen candidaat van de rechtsche partijen of van de regeering stemt.

De coalitie kwam dus in feite geheel tot stand, en omsloot van af de links-republikeinsche partij alle phasen welke liepen van burgerlijk-hervormende partijen tot communisten en anarchisten. Een gemeenschappelijk programma moest dus uiteraard weinig positief zijn. Het was een vereeniging in de ontkenning, in het verzet. Het programma van de toekomstige actie omvatte ontbinding van de bestaande politiecorpsen, grondige verandering van het leger, ontbinding der geestelijke orden, toezicht op de bedrijven, verdeeling van den grond, amnestie voor de gestraften wegens de October-revolutie, en bewapening van het volk.

De verkiezingen, die onder veel gerucht maar vrijwel ongestoord plaats vonden, gaven aan de linksche coalitie een flinke meerderheid, twee-honderd-zeventig zetels, tegen rechts honderdveertig en centrum zestig[1]).

De coalitie is van het begin af onjuistelijk genoemd Volksfront. De naam leidt tot misvatting en heeft aanstonds sterk op de verbeelding gewerkt. Men heeft er een uitsluitende samenvoeging van uiterst linksche elementen in gezien. Het Volksfront bestond uit zeer uiteenloopende partijen, maar het beoogde een democratische regeering tot stand te brengen. Daarom was reeds tevoren bepaald dat alleen de linksch-republikeinen zouden regeeren, het programma van actie was zuiver liberaal-republikeinsch, al het kenmerkend socialistische en communistische was er uit weggelaten. Sánchez Román heeft zelfs geweigerd

1) De getallen wisselen eenigszins in de verschillende opgaven die er zijn gedaan.

er zijn naam onder te zetten, omdat enkele arbeiders het onderteekend hadden[1]).

Het Volksfront werd hoofdzakelijk gevormd door de volgende partijen.

Ten eerste. De Izquierda Republicana, de links-republikeinsche partij. De benaming 'links' is misleidend. Deze partij bestaat - bestond in het voorjaar - evenals de Republikeinsche Unie en de Nationale Republikeinsche Partij, die na aan haar verwant zijn en met haar het republikeinsche bloc vormen, voor een deel uit vroegere monarchisten, conservatieve oud-kamerleden, deftige gematigd-liberalen, en vrijzinnig-democraten met niet al te vrijzinnige tendenzen. Deze partij, de meest parlementaire wellicht, beoogde geleidelijke hervormingen binnen het burgerlijk bestek van het maatschappelijke leven. Het was een bij uitstek remmende partij, en is het stootblok geweest tusschen de uiterste groepen in de Cortes. De leider ervan was Azaña. Deze wordt door uiterst rechts en uiterst links evenzeer verfoeid. Azaña heeft willen matigen, de uitersten willen bedwingen, maar door de steeds sterker wordende stootkracht van de rechtsche partijen is hij langzaam-aan dichter bij de linksche partijen komen te staan. Hij heeft echter de vereeniging van alle linksche groepen zoolang mogelijk tegen gehouden. In het zgn. socialistische biennium (1931-1933) stond hij, zoo niet altijd voor allen duidelijk merkbaar, tegenover de socialisten. Hij heeft de overijlde agrarische hervormingen tegen gehouden zooveel hij kon, hij heeft de wet van de medezeggenschap in de bedrijven en andere te overhaast genomen arbeidswetten goeddeels doode letter gelaten, hij heeft de ontwerpen van de wetten betreffende de Kerk en de geestelijke orden aanmerkelijk gewijzigd in voor hen gunstigen zin. De omstandigheden belemmerden echter steeds meer zijn bemiddelende actie en dit bracht Azaña er tenslotte in Januari 1936 toe een samensluiting met

1) Men zie S. Cánovas Cervantes, Energias. Síntesis de las actividades, Madrid, 1936, p. 144. Energías is de naam van een nieuw tijdschrift, waarvan in Juli het eerste nummer is verschenen, kort voor het uitbreken van den burgeroorlog.

linksche partijen te zoeken, nog echter met terzijdelating van de vermelde links-radicaal socialistische partij, om de mogelijkheid open te laten langs zuiver parlementairen weg, en binnen de burgerlijk georganiseerde maatschappij, de brandende Spaansche kwesties op bedachtzame wijze op te lossen. Daarom behield Azaña voor zijn partij de leiding, wijzende op de groote gevaren van de revolutionnaire actie van uiterst links en rechts. De communiste Margarita Nelken heeft deze wijze waarschuwing en deze voorwaarde een 'politieke afpersing' genoemd, in een brief uit Moskou.

Ten tweede. De socialisten. De socialisten vervallen in Spanje in drie fracties, welke in beginsel, werkwijze en doeleinden treffende verschillen vertoonen[1]. Deze verschillen zijn nog duidelijker geworden sinds de revolutie van October 1934, daar toen de onmiddellijke vraag werd gesteld 'gewelddadige revolutionnaire actie of geleidelijke overgang'. De drie fracties van de Spaansche socialisten noemt men sinds dien de reformistas, de centristas en de bolchevistas. De eerste groep staat onder leiding van een man van wetenschap, Julián Besteiro, en streeft naar een steeds breeder en dieper wordende evolutie binnen het burgerlijk bestuur, zoodat men uiteindelijk alle sociale verbeteringen zal hebben verkregen en de maatschappij, door eigen inzicht en normale ontwikkeling, gebouwd zal zijn op gelijke rechten en plichten. De tweede groep volgt den energieken zakenman Indalecio Prieto. Deze groep neemt de gewelddadige actie op in haar plan, met dien verstande echter dat men daartoe slechts overgaat als de omstandigheden daartoe dringen, in Asturië in 1934 bijvoorbeeld. Verder zoekt zij de verwerkelijking van haar maatschappelijke denkbeelden door revolutionnaire actie van boven-af, d.i. zij wenscht een werkzaam aandeel in de regeering te hebben, om aldus de sociale omwenteling teweeg te brengen. De derde groep, onder leiding van Francisco Largo Caballero, wil de regeering in handen laten van de republikeinsche democraten, totdat de arbeidersorganisaties krachtig genoeg zijn om het bewind in handen te nemen.

1) Zie o.a. Energías, p. 140.

Op het oogenblik van de vorming van het Volksfront telde de socialistische partij tegen de zeventig duizend leden en de Algemeene Werkliedenvereeniging op socialistischen grondslag (Unión General de Trabajo) bijna anderhalf millioen.

Onder den druk van de tijdsomstandigheden besloot de socialistische partij haar programma van actie aanmerkelijk te veranderen. Daar sinds dien de druk verzwaard en hiermede het programma steeds meer een feitelijke werkelijkheid is geworden, geef ik hierbij een overzicht ervan.

De Socialistische Partij (Partido Socialista) verklaart naar de onmiddellijke verwerkelijking van de volgende doeleinden te streven:

> Ten eerste. De verovering van de politieke macht door de arbeidende klasse, met alle mogelijke middelen.
> Ten tweede. De verandering van het persoonlijke of collectieve bezit van de productiemiddelen in sociaal bezit. Tijdens den overgang van de kapitalistische tot de socialistische maatschappij zal het bewind worden gevoerd door de dictatuur van het proletariaat. Deze dictatuur zal georganiseerd zijn als een arbeidersdemocratie. Wij verstaan onder productiemiddelen den grond, de mijnen, de vervoermiddelen, de fabrieken, de munt, de banken, de groote kapitalistische organisaties.
> Ten derde. De organisatie van de maatschappij op den grondslag van een oeconomische federatie; het gebruik van de productiemiddelen door de arbeiders met den waarborg van de vervulling hunner behoeften voor alle leden, dit in verhouding tot de middelen waarover de maatschappij beschikt; en een algemeen wetenschappelijk onderricht, met een bijzondere vakopleiding voor beide geslachten.
> Kortom, het ideaal van de Socialistische Arbeiderspartij (Partido Socialista Obrero) is de volkomen emancipatie van de werkende klasse, met andere woorden, de afschaffing van alle maatschappelijke standen en de verandering daarvan in een enkele klasse van vrije, gelijke arbeiders, met degelijk onderricht en nuttig voor de gemeenschap.
> De Socialistische Arbeiderspartij acht ten behoeve van de verwerkelijking van haar doel de volgende politieke en oeconomische bepalingen noodig.
>
> Politieke bepalingen. Vrijheid van drukpers. Recht van openbaarmaking van haar oogmerken en besluiten, recht van vergaderen en van het aangaan van verbindtenissen en coalities. Een confederatie van Staten van het Iberisch schiereiland, waarin

het tegenwoordige protectoraatsgebied van Marokko wordt opgenomen, met erkenning van het recht van bepaling van het eigen politieke standpunt, zelfs dat van de onafhankelijkheid. Opheffing van een officiëele, verplichte taal, gelijkheid van rechten van alle talen welke binnen de Iberische confederatie worden gesproken. Persoonlijke veiligheid. Onschendbaarheid van het briefgeheim en van den huisvrede. Verbod van het schorsen van de grondwettelijke waarborgen. Algemeen stemrecht, voor beide geslachten, op een-en-twintigjarigen leeftijd, na een tijdperk van zes maanden van burgerschap; gewaarborgde vrije en geheime stemming, met wegneming van alle belemmeringen waaraan candidaten onderhevig of blootgesteld kunnen zijn. Vergoeding van het bekleeden van alle openbare ambten. Opheffing van de provinciale staten. Opheffing van de staande legers. Algemeene bewapening van het volk. Verbod voor militairen civiele en openbare ambten te bekleeden. Uitsluitend civiele personen mogen minister zijn. Opheffing van de staatsuitkeering aan de geestelijkheid, ontbinding van alle geestelijke orden en onteigening van hun goederen. Kostelooze rechtsverschaffing. Hof van gezworenen voor alle misdrijven. Afschaffing van de doodstraf. Onafzetbaarheid van de gerechtelijke ambtenaren, zoolang men nog niet overgegaan is tot benoeming door verkiezing. Herziening van het Wetboek van krijgs- en tuchtrecht. Een krijgsraad of militair gerechtshof zal slechts in tijd van oorlog worden ingesteld voor militaire misdrijven, bedreven door militairen. De werkgevers zullen strafrechtelijk worden vervolgd als zij oorzaak zijn van het niet nakomen van de arbeidswetten. Het onderwijs is kosteloos en openbaar (= godsdienstloos) in al zijn geledingen.

O e c o n o m i s c h e b e p a l i n g e n. Een wettelijk bepaalde veertigurige arbeidsweek voor volwassenen. Arbeidsverbod voor kinderen beneden de zestien jaar, en beperking van het aantal werkuren voor kinderen tusschen de zestien en achttien jaar. Twee vrije dagen per week en drie weken vacantie per jaar op zijn minst, met behoud van salaris. Wettelijk bepaald minimum salaris. Gelijk salaris voor beide geslachten. Verbod vrouwen werk te laten verrichten dat haar lichamelijk of zedelijk kan schaden. Arbeidsinspectie, door tusschenkomst van de Arbeidersmaatschappijen, en met behulp van afgevaardigden die door den Staat worden bezoldigd. Verplichte verzekering tegen ongevallen bij den arbeid, ziekte, hulpbehoevendheid, ouderdom en werkloosheid. Wetten met betrekking tot de hygiënische voorwaarden en de veiligheid waaronder de arbeid moet worden verricht. Wetten voor kinderbescherming. Volkomen verandering van het gevangeniswezen en wettelijke regeling van den arbeid in de strafgevangenissen. Afschaffing van den huisarbeid. Wijziging van de wetten betreffende huurovereenkomsten. Arbeiders-

woningen. Uitoefening van toezicht door arbeiders in alle werkplaatsen van den handel en de industrie.
F i n a n c i e e l e b e p a l i n g e n . Nationalisatie van het geheele bankwezen. Afschaffing van alle indirecte belastingen. Progressieve belastingen op de renten en baten boven de zesduizend peseta's. Belasting op bouwland en bouwgrond, niet berekend naar wat ze opbrengen, maar naar wat zij kunnen en moeten opbrengen. Schrapping van de staatsschulden. Nationalisatie van de mijnen, opslagplaatsen, transportmiddelen en den grond, behoudens den grond welken de kleine bezitters bewerken. Alle monopolies vervallen aan den Staat.
G e m e e n t e l i j k p r o g r a m m a . Minimum salaris en maximum werktijd voor alle vaste en losse arbeiders en beambten in gemeentedienst. Afschaffing van de indirecte belastingen. Belastingen op de verhoogde waarde van eigendommen ten gevolge van gemeentewerken. Volkomen zelfbestuur, in politiek en administratief opzicht. Openbare en kostelooze wasch- en badgelegenheden. Instellingen voor voeding en kleeding van schoolkinderen. Vacantiekolonies. Kostelooze medische behandeling. Kostelooze begrafenis. Bouw van crematoria. Voeding en huisvesting van doortrekkende arbeiders. Inrichtingen voor ouden van dagen en gebrekkigen. Wettelijke verplichting den gebrekkigen alles te verstrekken wat noodig is voor een vakopleiding. Kinderbewaarplaatsen voor de kinderen van moeders die in loondienst zijn. Oprichting van volkshuizen (voor vergaderingen enz.).
Elk van de vermelde bepalingen bevat een gedeeltelijke verovering, een voorloopig middel dat ons in staat zal stellen ons uiteindelijk plan te verwerkelijken, nl. de verovering van de politieke macht en de verandering van het persoonlijk bezit in gemeenschappelijk bezit.

Ik heb dit gewijzigde programma in zijn geheel opgenomen, omdat het opgesteld en aangenomen is onder den onmiddellijken invloed van Largo Caballero, en het reeds bij de vorming van het Volksfront duidelijk werd, dat dit in zijn breedste steunvlak - de socialistische partij - een diepen barst vertoonde. Reeds in Februari werd de vrees geuit dat het Volksfront ontbonden zou worden wegens een definitieve scheuring in de socialistische partij, door de tegenstelling Prieto - Caballero. Largo Caballero is de laatste jaren steeds meer gaan overhellen tot de gewelddadige actie om aldus de sociale omwenteling te bewerken.

T e n d e r d e , de communistische partij, welke naar verluidt, een veertig- of vijftigduizend leden telde in het

begin van dit jaar. De communistische denkbeelden konden in Spanje, vooral onder de landbevolking van Andaloezië en Extremadura, gemakkelijk aanhang vinden. Eerstens omdat in Spanje sinds onheuglijke tijden communaal bezit heeft bestaan, de zgn. gemeentegronden. Verder echter ook omdat deze landbevolking zeer arm en onontwikkeld is. De armoede van vele Spaansche dorpelingen is ongelooflijk voor wie ze niet door aanschouwing kent. Overal in Spanje, maar in Andaloezië en Extremadura vooral, kan men de menschen bij honderden tellen die nooit voldoende hun honger hebben gestild, wier woning een krot zonder bed of geriefelijkheden is, wier lichaam onvoldoende is gekleed. Zij hebben geen schoolonderricht gehad, de schaarschte aan dorpsgeestelijken is oorzaak van hun gemis aan geestelijke en zedelijke leiding. De harde maatregelen van de openbare macht hebben hen sinds eeuwen verbitterd. Er zijn tenslotte voor hen slechts twee werkelijkheden, de bodem dien zij bewerken en de honger dien zij gevoelen. Hoe gemakkelijk zullen zij dus gelooven, dat een strook van dien onmetelijken grond hun toebehoort om hun honger te stillen. Zij leven in de grootste afzondering, van de moderne beschaving kennen zij zelden iets meer dan den overvalswagen en de bewapening van het politiecorps.

Het communisme had als politieke partij nog geen beslissenden invloed in Spanje bij de vorming van het Volksfront. Het was daartoe te verdeeld. Sommigen neigden over tot het Russische communisme, hetzij naar de opvatting van Trotzki, hetzij naar de opvatting van Stalin, het dictatoriale staatscommunisme. Velen zijn ‘non-conformistisch’, en streven naar een soort van anarchistisch communisme. Een krachtige leiding met als onmiddellijk doel revolutionnaire actie was er niet in Spanje. Men moet ook niet den invloed die daartoe van Rusland zou zijn uitgegaan overschatten. Rusland heeft te zeer de hulp van burgerlijke staten noodig om zich in Spanje - en dus in Frankrijk - in opspraak te brengen. De Spaansche leiders hebben dat ingezien en zooveel mogelijk alle spontane actie gematigd, of zoo noodig bedwongen.

Ten vierde, de arbeiderspartij van Marxistische vereeniging (Partido Obrero de Unificación Marxista), een sinds het begin van dit jaar snel tot uitbreiding gekomen organisatie. Deze partij streeft naar een onafhankelijke, revolutionnaire politiek van de arbeidersklasse, en zij zoekt samensluiting, ter gemeenschappelijke actie, met de bonden van revolutionnaire arbeiders. Het doel is de overwinning van het proletariaat en de vernietiging van alle fascistische bewegingen. De maatschappelijke omwenteling moet volstrekt zijn, de regeering moet in handen komen van de arbeiders, met een wetgevende vergadering van arbeiders, boeren en soldaten. Bekende leiders van deze organisatie zijn Joaquín Maurin, Julián Gorkin en Andrés Nin. Zij vindt voornamelijk aanhang in Catalonië, en telde in Januari vijftig- tot zestig duizend leden.

Ten vijfde, de anarchisten. De anarchisten zijn vereenigd, men kan niet zeggen georganiseerd, in twee partijen, de Nationale Arbeidsbond (Confederación Nacional de Trabajo), een bij de wet erkend genootschap, en de Iberische Anarchistenbond (Federación Anarquista Ibérica). Het gezamenlijk ledental is met anderhalf millioen niet overschat. Het Spaansche anarchisme is destructief, het beoogt de volkomen vernietiging van de maatschappelijke instellingen en beginsels. Het streeft naar een samenleving gebaseerd op volstrekte persoonlijke vrijheid, met eerbied voor anderer vrijheid. Het staat fel tegenover onzen burgerlijken staat, doch even fel tegenover de socialistische dictatuur of het knechtende staatscommunisme. Het Spaansche anarchisme predikt den cultus van de eigen persoonlijkheid. Het verwerpt alle bindend gezag van buiten. Het verwacht al het goede van den persoonlijken ondernemingszin en het welwillend, gemeenschappelijk overleg. Het erkent geen leider, slechts een voorman die aan de gemeenschappelijke gevoelens en wenschen een passende uiting geeft, en den weg tot de verwerkelijking ervan vindt. De maatschappelijke omwenteling moet met geweld tot stand worden gebracht, alle destructieve middelen worden

daartoe geoorloofd geacht. De mensch moet bevrijd worden van de mechanisch ingerichte maatschappij, omdat daar binnen zijn eigenlijke wezen niet tot ontluiking kan komen.

Zeer merkwaardig is het in de geschriften van Spaansche anarchisten te lezen, of in den omgang met hen te hooren, hoe zij boven de vastheid van wil, de geestkracht, den ondernemingszin en den moed de welwillendheid en de goedheid des harten prijzen. En deze zelfde menschen deinzen voor geen gewelddaad terug als zij deze noodig achten.... en zij achten ze als regel noodig. Zij zijn voorstanders en toepassers van de directe actie, in al haar meedoogenlooze gewelddadigheid. Scherp geteekende karakters van Spaansche anarchisten vindt men in de werken van Pio Baroja, Sender, Arconada, e.a.

Bij de vorming van het Volksfront hebben de anarchisten zich voor het eerst bereid verklaard een gemeenschappelijke politieke actie te steunen. Zij hebben voor het eerst - met hun anderhalf millioen stemmen! - aan de verkiezingen deelgenomen, en daarbij op de meest linksche candidaten gestemd.

De gemeenschappelijke verkiezingsactie leidde tot de overwinning van het Volksfront. Deze overwinning was vrijwel voor ieder een verrassing. Zij werd door de meest tot oordeelen bevoegde leiders van links en van rechts niet verwacht, zelfs niet waarschijnlijk geacht. De dagbladen hebben de uitspraken dienaangaande van mannen als Largo Caballero, Besteiro, Romanones, e.a. bekend gemaakt. Besteiro had een overwicht van de rechtsche en centrumpartijen verwacht, Largo Caballero geloofde in een versterking van het centrum met een toevloed van rechts naar links, doch in niet grooten getale, zoodat er een regeering van het centrum en de partij van Gil Robles zou worden gevormd. De graaf van Romanones had zelfs een zeer groote versterking verwacht van de Katholieke Volkspartij, welke een civiele dictatuur zou brengen en tenslotte moest uitloopen op het herstel van de monarchie. De uitslag was gunstig voor het Volksfront, maar de overwinning was niet definitief te noemen. Geen enkele uitslag van een Spaansche

verkiezing is dit, door de techniek van het kiesstelsel, en de inmengingen van de regeering, zooals ook nu weer gebeurde (afzetten van gouverneurs van provincies en gemeentelijke besturen).

Den negentienden Februari vormde Azaña een, voornamelijk burgerlijk-liberale, regeering. De eerste maatregelen van de nieuwe regeering waren de weder aanstelling van de in April 1931 verkozen gemeentebesturen, de afkondiging van algeheele amnestie met betrekking tot de gevangenen uit de October-revolutie, de wedererkenning van het zelfbestuur van Catalonië en van Companys als president, en tenslotte een besluit dat groote onrust in de bedrijven veroorzaakte, nl. het bevel het wegens politieke stakingen ontslagen personeel weer in dienst te nemen.

In het begin van Maart besloten de afgevaardigden van het Volksfront te onderzoeken of Alcalá Zamora de Grondwet niet had geschonden met de ontbinding van de vorige Cortes. Op verschillende wijzen probeerden de regeering en persoonlijke vrienden van president Alcalá Zamora hem te bewegen vrijwillig zijn ontslag in te dienen, hetgeen hij beslist weigerde. De Cortes zette hem daarop af als president van de Spaansche Republiek ingevolge artikel 81 van de Grondwet, hetwelk luidt:

> De president zal gedurende den tijd van zijn mandaat hoogstens tweemalen de Cortes kunnen ontbinden, indien hij dit noodig acht. Zijn besluit is aan deze voorwaarden verbonden, ten eerste moet het decreet deugdelijke redenen hebben, en ten tweede moet dit decreet tot ontbinding vergezeld gaan van een oproep tot nieuwe verkiezingen binnen het tijdsbestek van zestig dagen.
> In geval van een tweede ontbinding zal de eerste handeling van de nieuwe Cortes zijn een onderzoek in te stellen en uitspraak te doen inzake de al of niet gegronde redenen van deze ontbinding. Wordt deze door de besliste meerderheid van de Cortes afgekeurd, dan volgt daaruit de afzetting van den president.

Van de vierhonderd zeventien aanwezige en erkende afgevaardigden keurden tweehonderd acht en dertig de ontbinding van de vorige Cortes af, waardoor Alcalá Zamora vervallen werd verklaard van zijn waardigheid.

Hij is door het Volksfront ten val gebracht, maar als de rechtsche partijen - die hem nu de hand boven het hoofd hielden - de overwinning hadden behaald, zou zijn lot hetzelfde zijn geweest. Gil Robles heeft in den verkiezingsstrijd heftig tegen den president geageerd, zijn eerste redevoering was een kwetsende toespraak, en de aanplakbiljetten kondigden den beoogden val van Alcalá Zamora aan.

Volgens de meening van rechts en van links is Alcalá Zamora als president een mislukking geweest, noodlottig voor Spanje. Hij heeft zich nooit boven de partijen kunnen verheffen. Bij zijn verkiezing zeide hij reeds te zullen streven naar de principiëele herziening van de Grondwet... waarbij hij trouw zwoer. De positie van den president is nauwkeurig omschreven in de Grondwet[1]. Alcalá Zamora heeft zich evenwel bevoegdheden en rechten toegekend welke in de Grondwet hem niet zijn toegekend. Hij was, zooals bekend is, een overtuigd voorstander van het tweekamerstelsel, en heeft, bij gebreke aan een senaat of hoogerhuis, deze willen belichamen. Hiertoe heeft hij zich gemengd in zaken en besprekingen waar hij buiten had dienen te blijven. Inplaats van terzijde te staan als vaderlijk toeschouwer, werd hij herhaaldelijk in allerlei onderhandelingen actief, hij ontwikkelde een persoonlijken invloed en gebruikte zelfs zijn beslissende autoriteit waar zulks onwettig of ongewenscht was. Men verweet hem o.a. dat hij bij ministeriëele crisissen personen bij zich ontbood ter consultatie, welke geen partij in de Cortes vertegenwoordigden. Herhaaldelijk zond hij wetsontwerpen terug, of greep hij in. Er was een voortdurende spanning tusschen de Cortes en den president, en een vijandige stemming was merkbaar bij zijn redevoeringen in de Cortes. Het was algemeen bekend, dat de president een heftig partij-man was, hij heeft bijv. al het mogelijke gedaan om de partij van Lerroux, welke slechts samen gehouden werd door het gezag van den leider, te doen verloopen, hetgeen hem gelukt is. In 1935 heeft Alcalá Zamora zelf de hervorming van de Grondwet voorgesteld (men herinnert zich wellicht ook zijn scherpe critiek op de Grondwet), een

1) Art. 67 tot en met art. 85.

voorstel dat niet kan uitgaan van den president, doch dat verklaarbaar is bij een hartstochtelijk man van rechts die in voortdurend conflict was, innerlijk en uiterlijk, met een Grondwet van links. In het jaar 1934 had hij openlijk in strijd gehandeld met de grondwettelijke bepaling betreffende amnestie[1]. Tenslotte ontbond hij, tegen het advies van velen in, de vorige Cortes, hetgeen, naar men wist, een heftigen verkiezingsstrijd zou doen ontbranden, te heftiger en te minder gewenscht na de poging tot revolutie van 1934. Hierdoor heeft Alcalá Zamora het land dat de continuïteit zoo hoog noodig had, er toe gebracht opnieuw zijn koers te wijzigen, en de schommelingen verergerd[2].

Verder bezat Alcalá Zamora in hooge mate de befaamde Spaansche loslippigheid, hetgeen in zijn positie een bijzonder ongewenschte eigenschap was. Ook vermaakte hij zich met het bespotten van ministers, hoogwaardigheidsbekleeders en dergelijken, door het vertellen van puntige anecdoten, die hen in een dwaas daglicht stelden. Dit heeft veel invloedrijke menschen tegen hem ingenomen. Deze kleine, menschelijke bijkomstigheid moet in de algemeene beschouwing over de oorzaken van zijn val niet over het hoofd worden gezien. Alcalá Zamora wordt verder algemeen geroemd om zijn juridische bekwaamheden, zijn scherp verstand, zijn eerlijkheid, en zijn nauwkeurigheid. Men kan van hem tegemoet zien een uitvoerig werk over de Spaansche Republiek en zijn M é m o i r e s , werken waarmede de geschiedenis zal zijn gebaat.

Over de keuze van den nieuwen president bestond aanvankelijk oneenigheid onder de partijen. Genoemd werden Sanchez Román, tegen wien onmiddellijk oppositie werd gevoerd door de arbeiderspartijen, omdat hij het manifest van het Volksfront niet had willen onderteekenen, Besteiro, tegen wiens benoeming de linker vleugel van de socialisten zich verzette, Martínez Barrio, wien echter zijn partij - de Republikeinsche Unie - als leider wilde behouden, en Alvaro de Albornoz, vooral gesteund door uiterst links.

1) Art. 102.
2) Zie o.a R. Salazar Alonso, B a j o e l s i g n o d a l a R e v o l u c i ó n , Madrid (z.j., eind 1935 of begin 1936) p. 341-344.

Gekozen werd Azaña, die zelfs als eenig candidaat werd gesteld. Het Volksfront heeft in zijn geheel de candidatuur van Azaña gewild, omdat het in hem de waarborgen zag voor een evenwichtige politiek. Men zag in Azaña een man die boven de partijen uit zou kunnen regeeren, en zoozeer leiding zou kunnen geven, dat de partijen in het parlement, op bezadigde en redelijke wijze, de oplossing van hun geschillen konden zoeken.

Azaña was door zijn karakter en zijn liberale vorming in negentienden eeuwschen trant oorspronkelijk heel geschikt voor bemiddelingsman, voor scheidsrechter. Zoo is zijn eerste optreden geweest in de Wetgevende Cortes van de Republiek, maar de hartstochten zijn aanstonds zoo hoog opgelaaid, dat de uiterste partijen den scheidsrechter hebben gewraakt. Deze koele, sceptische, snijdend intelligente man stond voortdurend in de branding. Dit heeft in deze vijf jaren den scheidsrechter geschaad. Zoo min rechts als links hebben hem begrepen, de actie van rechts heeft hem tot aansluiting met links genoodzaakt, maar zijn liberale vorming en de geheele opzet van zijn leven en werken maakt het voor hem moeilijk zoo niet onmogelijk zich te verplaatsen in den geest van de arbeiderspartijen. De druk van deze partijen is sterker geworden, de tegenstellingen zijn onverzoenlijker geworden, maar in het parlement zou Azaña, als leider van de links-republikeinsche partij, gesteund door de Republikeinsche Unie en vlottende groepen welke in het centrum waren samengebracht, wellicht nog een vruchtbare, parlementaire politiek hebben kunnen ontwikkelen. ‘Ik wil dingen tot stand brengen’ heeft Azaña herhaaldelijk gezegd, en inderdaad door zijn persoonlijken invloed werden de brandende kwesties van de Kerk en het leger door de Grondwet geregeld op een wijze die voor het land en het volk, en voor de Kerk als geestelijk instituut niet het minst, vruchtbaar had kunnen zijn. ‘Ik zal een president zijn die door geen van de uitersten zal overheerscht of onder den voet geloopen worden’, zei hij voor zijn ambtsaanvaarding. De geschiedenis van de Republiek deed voorzien, dat het eenige punt van overeen-

komst van rechts en links zou zijn hun verwerping van dezen bemiddelingsman[1].

* * *

De overwinning van het Volksfront werd door de groote massa verkeerd verstaan. Zij zag in die overwinning een waarborg, een machtiging tot onmiddellijk optreden, tot een zelfstandig verwerkelijken van haar illusies en wenschen. Evenals de menigte, reeds vóór het bekend worden van den geheelen uitslag der verkiezingen, de gevangenissen had bestormd om de politieke gevangenen te bevrijden en deze invrijheidstelling wettelijk had doen erkennen, aldus vooruitloopend op de te verwachten besluiten van amnestie-verleening, zoo kwam zij nu ook in beweging om zelf haar bestaan te regelen overeenkomstig de eischen welke zij stelde, en waarvan de vervulling meermalen in het uitzicht was gesteld. De menigte greep dus in, op revolutionnaire wijze, in het oeconomische leven. Op vele plaatsen namen de boerendaglooners stukken land in bezit ter bewerking, zulks grootendeels overeenkomstig de voorschriften en aanwijzingen welke sommige syndicaten in omloop hadden gebracht. Om eenige voorstelling te geven van hoe dit geschiedde, geef ik hier de geheime instructies van een landbouwsyndicaat uit Badajoz. Zij luiden aldus:

I. Om vijf uur 's morgens van den vijf-en-twintigsten dezer (Maart) moeten de bewoners van alle dorpen stil en vlug op verschillende punten buiten het dorp samenkomen, voorzien van een spade en andere werktuigen, ter afperking van een bepaald stuk land.
II. Als men samen gekomen is gaat men, even stil en vlug, op weg naar de landerijen welke in beslag zullen worden genomen.
III. Als men daar aangekomen is, perkt men die landerijen in hun geheel af, niet afzonderlijk de strooken welke later afzonderlijk zullen worden verdeeld.
IV. Hiermede, en met een L e v e d e R e p u b l i e k, dat

1) Voor Azaña als politicus zie men zijn geschriften U n a p o l í t i c a, Madrid 1932; E n e l p o d e r y e n l a o p o s i c i ó n, 2 dln., Madrid 1934; M i r e b e l i ó n e n B a r c e l o n a, Madrid 1935. Voor een beknopte samenvatting zie M. Góngora Echenique, I d e a r i o d e M a n u e l A z a ñ a, Valencia, 1936.

aangeheven zal worden door den voorman, zal men de inbezitneming als gedaan beschouwen.

V. Vervolgens gaat men naar het dorp terug, en gaat men gezamenlijk naar het gemeentehuis. Het uitvoerend comité gaat naar binnen. Men vraagt den burgemeester en de gemeenteraadsleden te spreken, en bovendien een ambtenaar. Dan moet men van de handelingen en mededeelingen een officiëel verslag maken, hetwelk onderteekend moet worden door de vertegenwoordigers van het gemeentebestuur en van de arbeidersvereenigingen, en insgelijks door den ambtenaar die als griffier moet dienen.

VI. Daarop gaan de kameraden, in de grootst mogelijke orde en rust, naar het volkshuis, waar een algemeene vergadering zal worden gehouden, om bekend te maken dat de arbeidersvereenigingen nader aangeduide landerijen in bezit hebben genomen in naam van alle bewoners van het dorp. Vervolgens zal de vergadering zelf, of een door haar aangewezen comité, nader overleg plegen over de wijze waarop de bewerking zal geschieden, d.w.z. persoonlijk of gemeenschappelijk. Het bestuur raadt de gemeenschappelijke bewerking aan, maar indien een groot deel van de vergadering ter plaatse van andere meening is, is het wenschelijk deze wijzen van bewerking van den grond te combineeren.

VII. Wat dan ook het eindbesluit moge zijn, daags daarna, en verder regelmatig alle volgende dagen, moeten alle dorpelingen naar de in beslag genomen landerijen gaan, en deels of gezamenlijk de verdere afperking voltooien en de bewerking ter hand nemen.

VIII. Mocht er te eeniger plaatse of tijd verzet tegen de verwerkelijking van het bovenstaande komen, dan dient men een van deze gedragslijnen te volgen:

a) als degene die zich verzet iemand van het openbaar gezag is, moet men eerbiedig naar hem luisteren en hem even eerbiedig antwoorden. Zoo kort mogelijk. Men moet hem slechts gehoorzamen als hetgeen hij beveelt niet in strijd is met de belangen van de Republiek en de arbeiders, welke heden samenvallen;

b) als degene die zich verzet niet iemand van het openbaar gezag is, zal men zoo min mogelijk naar hem luisteren en hem in geen enkel opzicht gehoorzamen.

IX. Men moet al het mogelijke doen om te voorkomen dat er eenige schade wordt aangericht in de landerijen en toebehoorende huizingen, de in beslag genomene en de andere, want de eerste zullen aanstonds het eigendom zijn van de dorpelingen, en de andere zullen dit later worden.

Badajoz, 20 Maart 1936[1)].

1) Zie Cánovas Cervantes, op. cit. p. 179-180. Een indrukwekkende beschrijving van zulk een tafereel vindt men bij C.M. Arconada, R e p a r t o d e t i e r r a s, Sevilla (z.j. 1934), p. 99-117.

De regeering werd door de feiten gedwongen artikel 44 van de Grondwet in werking te stellen. Dit artikel verklaart dat de rijkdom van het land dienstig moet zijn aan de nationale oeconomie, dat alle eigendom in beslag kan worden genomen om het dienstbaar te maken aan de belangen van het land en het volk, en dat het particulier bezit kan worden gesocialiseerd, alles onder toezicht van den staat. In groote haast, om niet te ver achter de voldongen feiten te blijven, werden duizenden van land voorzien, en werden boerderijen in collectief bezit genomen, en kolonisaties georganiseerd. Dit leidde tot ernstige verwarring eenerzijds - er was geen voldoende voorziening van werktuigen, fondsen, vervoermiddelen, kundig toezicht - en tot bloedige geschillen anderzijds. Geschat wordt, dat in drie maanden bijna tachtig duizend menschen op deze overijlde manier in het bezit van grond zijn gesteld.

In de industriëele bedrijven ging het evenzoo. De arbeiders eischten wat hun zoo vaak was toegezegd, en pasten zelf de arbeidswetten - artikel 46 van de Grondwet - toe. De politiemacht was onder de leiding van door het Volksfront benoemde chefs gebracht, en deze kwam dus in de maatschappelijke troebelen welke ontstonden in de grootste ongelegenheid. Zij durfde niet krachtig optreden. Nadat Azaña tot president was gekozen, werd er een nieuwe regeering gevormd, waarin volgens de overeenkomst, gesloten bij het aangaan van het Volksfront, geen socialisten of communisten zitting kregen. Eerste minister, tevens minister van oorlog, werd Casares Quiroga, van de links-republikeinsche partij, met zeven portefeuilles voor zijn partij (binnenlandsche zaken, financiën, openbare werken, onderwijs, marine, landbouw en buitenlandsche zaken), twee portefeuilles voor de Republikeinsche Unie (handel en nijverheid en posterijen en telegrafie) en een portefeuille voor de links-Catalaansche partij (arbeid). Dit ministerie kwam onmiddellijk voor groote moeilijkheden te staan door de maatschappelijke onrust. Energieke maatregelen durfde zij niet nemen, want hiermede zou de eenheid van het Volksfront worden bedreigd. De politieke passies van de uiterste partijen barstten los, met Spaansche

heftigheid en gewelddadigheid. Een reeks van aanslagen op personen volgde, met de onverbrekelijke koppeling van het recht der wedervergelding. De belangrijkste aanslagen zijn de volgende. Die op Jiménez de Asúa, socialistisch kamerlid, die ongekwetst bleef, zijn begeleider werd gedood. Uit wraak werden eenige kerken in brand gestoken. Een maand daarna werd de magistraat Pedregal neergeschoten. In het eind van April werden de gebroeders Badía in Barcelona gedood. Beiden waren op den voorgrond tredende persoonlijkheden van de Catalaansche beweging. De noodlottige reeks liep uit in den moord op den monarchistischen leider Calvo Sotelo. Stakingen en onlusten verstoorden het bedrijfsleven, half Mei kwamen de officieren te Alcalá de Henares openlijk tot muiterij, eind Mei moest de regeering overgaan tot het sluiten van de vereenigingsgebouwen van den anarchistischen arbeidsbond, welke voortdurend onrust bracht. Verschil van opvattingen, o.a. wat stakingen aangaat, bracht de anarchisten en de socialisten in vijandige tegenstelling, de unie binnen het Volksfront werd vergeten. Deze oneenigheid vond weerklank onder de socialisten zelf. De linksch-socialisten begonnen sterker aan te dringen op een radicale maatschappelijke omwenteling, de gematigden wilden zitting hebben in de regeering om van boven-af geleidelijk deze revolutie te bewerken. De regeering verloor hierdoor haar grootste steunvlak, en begon te wankelen.

Door dezen algemeenen toestand van het land, de zwakheid van de regeering, de bedreiging van uiterst-links en de onzekerheid van lijf en goed, werd de samensluiting der rechtsche partijen hechter, zij konden gemakkelijker tot een gezamenlijk plan van actie komen, hun gewapende voorbereiding daartoe voltrok zich, vrijwel voor ieders oog, en eenige dagen na den moord op Calvo Sotelo gingen zij tot de beslissende daad over, den opstand, om met het geweld der wapenen de macht in handen te krijgen.

Hoofdstuk III
De samenstelling van het rechtsche front

De verwerkelijking van de grondbeginsels van de Republiek had in Spanje in toenemende mate verzet gewekt. Naar gelang men zich in breeder kringen bewust werd van de beteekenis dezer beginsels in het politieke en maatschappelijke leven, ging de aanvaarding of de verwerping ervan het land in twee groepen verdeelen. Er mochten omtrent de mate van de aanvaarding of de verwerping in elk van de beide groepen nog belangrijke meeningsverschillen zijn, de definitieve verdeeling van Spanje werd voltrokken door de houding tegenover de beginsels in hun geheel. De verdeeling werd scheiding, de scheiding werd vijandige tegenstelling. Tegenover elkaar kwamen te staan het Spanje der Republiek, de democratie opgebouwd op de redelijke en zedelijke vrijheid van den mensch, de maatschappelijke gelijkheid en de naar natuurlijke gegevens geordende natie, en het Spanje der Overlevering, gevestigd op de autocratische, theocratische beginselen God, Vaderland en Koning. Men achtte een constructieve vereeniging van de beide opvattingen niet mogelijk, het Nieuwe Spanje en het Oude Spanje konden niet samen bestaan, zij sloten elkaar uit. De aanhangers van het Oude Spanje beweren dat een poging tot constructieve samenvoeging van de onderscheiden beginsels overal in Europa is geprobeerd, en dat zij tenslotte is mislukt. De beginsels zijn onvereenigbaar, de staat en de maatschappij die er op worden gebouwd, storten ineen, na korten of langeren tijd. Men beroept zich op den huidigen toestand in Europa, men beroept zich voornamelijk op de geschiedenis van de Republiek, welke een opeenvolging van revolutionnaire schokken is. De grondslagen van de Republiek zijn in de practijk van het leven ondeugdelijk en onbruikbaar gebleken, zoo zeggen haar tegenstanders.

Uitgaande van deze overtuiging, nl. dat de beginsels

van de Republiek, vastgelegd in de grondwet van 1931, de vestiging van een gezonden, sterken staat, van een geordende maatschappij en van de ontplooiing van het persoonlijk leven volgens zijn geheele geestelijke, zedelijke en stoffelijke bestemming onmogelijk maken, sloten zich een aantal personen, instellingen en groepen tezamen om, met het geweld der wapenen, deze grondwet en deze regeering welke erop berustte buiten werking te stellen, en de waarborgen te scheppen voor een Spanje naar eigen ideaal. Dit rechtsche front, met even groote innerlijke tegenstellingen als het linksche front, bestaat uit de volgende elementen.

Ten eerste, het leger. Het Spaansche leger, beter gezegd, de Spaansche officieren, hebben zich sinds meer dan een eeuw herhaaldelijk gewapenderhand gemengd in de politiek. Van het begin van de vorige eeuw af, d.i. van het oogenblik af dat het Spaansche volk invloed begon uit te oefenen op den regeeringsvorm en de richtlijnen van de politiek, hebben de officieren zich daarin met geweld doen erkennen. De namen Riego (1784-1823), Espartero (1792-1879), Serrano (1810-1885), O'Donnell (1809-1867), Narvaez (1800-1860), Prim (1814-1870), Pavía (1834-1895), Martínez Campos (1831-1900), Primo de Rivera (oom en neef) en Franco vormen de geschiedenis van deze gewelddadige inmenging van de officieren in het bestuur des lands. Het leger is telkens weer als middel tot een bepaalde binnenlandsche politiek gebruikt, in de eerste twee derden van de vorige eeuw voornamelijk met liberale tendenzen, daarna met conservatieve. De beide burgeroorlogen van de vorige eeuw zijn wel gekarakteriseerd als een strijd tusschen het liberaal gezinde leger en de absolutistische Kerk, een strijd waarin het leger de militaire overwinning behaalde, maar die beslecht werd door de overheersching van de Kerk.

Het feit van deze inmenging van het leger in de politiek wordt verklaard deels door de constitutie van het leger, deels door de geaardheid van de Spanjaarden in het algemeen en van de officieren in het bijzonder, en deels door

het karakter van de Spaansche politiek. Het leger, of, zooals de Spanjaarden zeggen, ‘het gezamenlijk der gewapende corpsen’, heeft als instrument in de buitenlandsche en koloniale politiek in de laatste eeuw verre van een roemruchte geschiedenis. Het heeft daartoe gemist den werkelijk militairen geest, systematische africhting, krachtige discipline, doeltreffende uitrusting en bekwame leiding. Als macht in den staat is het echter zeer groot door het aantal officieren, hetwelk in steeds toenemende mate onevenredig is geworden met het aantal soldaten. Dit was in 1931 gekomen tot één officier op vijf of zes soldaten. Dit officierencorps wordt samengehouden door een reeks van gemeenschappelijke klasse-belangen, en is bovendien door een uitgebreid bureaucratisch bestuur gemakkelijk in zijn geheel te omvatten en te bewerken. De belangstelling, welke voor buitenlandsche ondernemingen zeer gering, en sinds de verpletterende nederlagen in de koloniën schichtig is geworden, is voor het binnenland, mede door het bewustzijn van de macht, overheerschend. Eigen belangen en eigen wenschen hebben een eeuw lang bij de Spaansche officieren meer vermocht dan het besef der nationale belangen. De nationale belangen werden beoordeeld van uit het corpsbelang. Het bewustzijn eigen inzichten te kunnen doen triomfeeren, heeft aan het besef der nationale verplichtingen een uiterst particularistischen inhoud gegeven. Sinds een eeuw is het Spaansche officierencorps een machtige vakbond, die, jaren voordat de andere vakbonden als militante organisaties bestonden en werkten, de werkwijzen daarvan toepasten. In den jongsten tijd hebben de officieren, zonder goed te begrijpen dat zij de constitutie der arbeidersorganisaties reeds in de volmaaktheid bezaten en daarmee op voor hen gunstige wijze hadden gewerkt, de benaming en de grondregels daarvan overgenomen, aldus in statuten vastleggend wat zij in de practijk reeds hadden verricht. Dit is de diepere beteekenis van de wet van het militaire straf- en tuchtrecht van 1905, en van de J u n t a s van 1917. Door voortdurenden druk op den staat bevoorrechtte men zijn eigen positie zoodanig, dat in 1931 het

Spaansche leger, honderdduizend man sterk, meer dan zes honderd generaals had en twintigduizend officieren, met een budget dat geheel aan de civiele zeggenschap en contrôle was onttrokken en dat onevenredig was met de effectieve beteekenis van het leger. Een maatregel tegen het leger werd met bedreiging van opstand of met werkelijken opstand voorkomen of afgewend. De dictatuur van Primo de Rivera is daarvan het voor ons nog sprekendste voorbeeld, zij kwam twee dagen voordat in de Cortes de oorzaak der nederlagen in Marokko zou worden besproken.

De Spanjaarden zijn over het geheel weinig geneigd tot redelijk overleg en zijn innerlijk weinig geschakeerd. De politieke geschiedenis en de schoone letteren bewijzen zulks. Unamuno vestigde daarop nog eens mijn aandacht in een gesprek dat ik in Augustus met hem had in Salamanca, en Ortega y Gasset werd niet moe van zulks te herhalen. De Spanjaarden hebben ook in hun geheel meer eerbied voor manlijke, primitieve kracht en physieke behendigheid dan voor verstandelijke superioriteit. Een geschil wordt liefst met geweld beslecht, vooral een politiek geschil. De Spaansche officieren hebben dezen karaktertrek in sterke mate, door hun beroep, vooral, blijkens de keuze van hun beroep. Onder de Spaansche officieren is de man van wetenschap, de man van letteren, de man van fijn geschakeerde geestesbeschaving - een bekende verschijning onder de Fransche officieren - een hooge uitzondering. De werken van eenige beteekenis van Spaansche officieren zijn schaarsch. De Spanjaarden hebben een uitgesproken neiging tot rechtlijnige, onmiddellijke actie. Bij de officieren wordt die neiging door hun vak versterkt. De gewoonte van het bevel en de zekerheid aan dit bevel kracht te kunnen verleenen, vereenvoudigt hun visie op het maatschappelijk leven. Een conflict wordt door een order opgelost. Afgezonderd van het veelzijdige bestaan door hun samenleving in garnizoens-casino's verliezen zij het besef van de ingewikkeldheid van de maatschappelijke problemen. Dit leidt de generaals van zelf tot het besluit het maatschappelijk leven van boven-af te ordenen en te regelen. Het Spaansche volk is - of was

- in zijn geheel te weinig critisch ten opzichte van het wezen der maatschappelijke vraagstukken en de juiste methode ter oplossing daarvan, en bewonderde dus in den regelenden generaal den man, den held.

De Spaansche politiek is sinds eeuwen irrealistisch. Het is zeer merkwaardig dat dit volk, dat zoo sceptisch is in het dagelijksch leven, en dat zoo realistisch is in zijn beeldende kunsten en schoone letteren, alle besef der werkelijkheid verliest op het gebied der politiek. Vandaar de reeks van ellenden, begonnen op het oogenblik van de stichting van den Spaanschen staat en doorloopend tot op heden. In dit irrealisme past de held, het onmiddellijk handelend ingrijpend genie. Ieder die een illusie wekt vindt aanhang, de rustige realisator die ruimen tijd vraagt, vindt geen geloof, geen crediet, geen volgelingen. Men gelooft in het machtwoord, in den genialen greep die alles in eenen verandert. Kortom, men gelooft uitsluitend in den schatgraver in de politiek. De opstandige generaal werkt dus altijd op de phantasie van de groote menigte. Hij is de man van wien men verwacht dat hij alles ten beste kan en wil keeren.

Generaal Franco heeft de traditie van zijn vermaarde voorgangers gevolgd, en heeft zich aan het hoofd van den opstand gesteld. In de leuze G o d , V a d e r l a n d e n K o n i n g , gezien als uitdrukking van een politiek stelsel, vond het offcierencorps den waarborg voor de vervulling van zijn eischen. De Republiek had het aantal officieren tot een derde teruggebracht en had hoogere eischen aan hun effectieve waarde gesteld. Door den nieuwen koers dien de politiek sinds 1931 had genomen, werden de kansen geringer voor de inmenging van de gewapende macht in het bestuur van het land, er ontstond een krachtiger civiel bewustzijn, een zuiverder opvatting van de politieke werkzaamheid en een sterke actie om het leger terug te dringen op zijn eigen terrein. Azaña had daarvoor den grondslag gelegd door zijn maatregelen betreffende het leger[1].

1) Men zie o.a. Azaña, E n e l p o d e r y e n l a o p o s i c i ó n , deel I, van p. 119 af; Una política, p. 141-173.

Hierover heerschte in het leger groote ontevredenenheid. De maatschappelijke onrust, de voortdurende troebelen verschaften de klassieke voorwaarden voor een p r o n u n c i a m i e n t o . Het officierencorps is conservatief en reactionnair, het kwam dus steeds verder te staan van de Republiek waartegen het zich niet had verzet, aanvankelijk. De terugkeer tot den vroegeren toestand bood alle mogelijke voordeelen, verruiming van invloedssfeer, verbetering van positie, vergrooting van het corps met meer kansen voor promotie, verheffing als corps in zijn geheel door het decoratief element van een militairen dictator of een koning. De verbinding met de Kerk, het tweede machtige politieke en maatschappelijke instituut waarmede het sinds de restauratie van 1874 innig verbonden was door gemeenschappelijke belangen, bood even solieden steun als verreikende waarborgen. Het officierencorps staat overigens vrijwel geheel buiten de Kerk als geestelijk instituut. Een zeer groot deel van de Spaansche officieren is vrijmetselaar. Deze vrijmetselarij, welke thans in opstandig Spanje door verschillende partijen als een halsmisdaad wordt vervolgd en gestraft, vind onder de officieren zoo veel aanhang, dat daarover in 1935 door den rechtschen afgevaardigde Cano López in de Cortes een aanklacht is ingediend. Hij zag daarin een onmiddellijk gevaar voor het land[1]. Het feit dat zooveel opperofficieren - generaal Cabanellas o.a. - tot de vrijmetselarij behooren, zal later tot ernstige verwikkelingen kunnen leiden[2].

T e n t w e e d e , de Kerk. De Kerk, welke sinds eeuwen een oppermachtigen invloed op de politiek en het maatschappelijk leven heeft uitgeoefend, heeft zich openlijk aan de zijde van de opstandelingen gesteld en steunt hen met alle middelen die haar ten dienste staan. De Spaansche

1) Zitting van 15 Februari. Wil men weten wat de gemiddelde Spaansche katholiek over de vrijmetselarij en haar leden denkt, en welke maatregelen hij daartegen eischt, dan leze men E l e n e m i g o . M a r x i s m o , A n a r q u i s m o , M a s o n e r í a , Madrid, laatste editie van 1935, geschreven door een rechtsch kamerlid, onder den schuilnaam Mauricio Karl.
2) Bij het ter perse gaan van dit boekje komt het bericht binnen dat Cabanellas is afgetreden als hoofd van de voorloopige regeering te Burgos.

Kerk heeft zich van meet af aan tegen den geest en de instellingen van de Republiek verzet, men herinnert zich wellicht nog het geruchtmakende optreden van den primaat van Spanje in de eerste dagen van de Republiek.

Gedurende de laatste vijftig of zestig jaar zijn er herhaaldelijk wrijvingen geweest tusschen den Staat en de Kerk naar aanleiding van ontworpen wijzigingen van het concordaat van 1851. Volgens deze overeenkomst met den pauselijken stoel zou de Roomsch-katholieke godsdienst de eenige rechtens bestaande zijn in Spanje, en dientengevolge zou het onderwijs in alle geledingen, in openbare en particuliere instellingen, overeenkomstig zijn leerstellingen moeten zijn. De prelaten zouden het recht hebben te waken voor de zuiverheid van de leer en de reinheid van het leven, alle inrichtingen van onderwijs zouden onder hun toezicht staan, en insgelijks kregen zij recht van censuur op alle geschriften. Bij de grondwet van 1876, artikel elf, werd evenwel bepaald dat al bleef de katholieke religie staatsgodsdienst, niemand wegens zijn godsdienstige belijdenis mocht worden lastig gevallen. In het openbaar zouden daarvan echter geen uitingen, als manifestaties, optochten enz. worden geduld. Bij de wet van 1910 werd er grootere vrijheid verleend voor de niet-katholieke religies, betreffende de kerkgebouwen, de eerediensten, de uiterlijke kenteekenen van de plaatsen van samenkomst, en dergelijke. Ook op het toezicht van de geestelijkheid op alle inrichtingen van onderwijs had het gebruik, niet de wet, beperkingen gemaakt. In 1906 heeft minister Moret geprobeerd een wet betreffende de geestelijke orden te doen aannemen waardoor de toelating ervan zou worden beperkt. (Deze wet volgde van dichtbij de wet van Waldeck-Rousseau). Het verzet van het episcopaat deed het wetsontwerp vallen. In 1910 kreeg Canalejas er een zwakke, tijdelijke toepassing van door.

Bij de komst van de Republiek was de Spaansche Kerk verdeeld over negen aartsbisdommen - de primaat is de aartsbisschop van Toledo - zestig bisdommen, tweehonderdduizend geestelijken, zestigduizend nonnen, meer dan

twintigduizend kerken, bijkans even zooveel kapellen, en ongeveer vierduizend kloosters. Ongeveer achtduizend reguliere geestelijken wijdden zich aan het onderwijs, van wie duizend leeraar waren aan de seminaria.

De Republiek heeft bij de grondwet van 1931 de scheiding van den Staat en de Kerk bepaald, met alle gevolgen van dien voor het persoonlijke en maatschappelijke leven en voor de politiek. Tegen deze godsdienst-politiek van de Republiek heeft de Spaansche Kerk zich verzet, zoowel wat den vorm als wat den inhoud ervan betreft. Vormelijke bezwaren werden er tegen in gebracht, omdat de Republiek eigenmachtig had verordend en niet had overlegd met het Vaticaan. Wat den inhoud der nieuwe wetten aangaat, deze werd sectarisch, anti-religieus genoemd. Binnen de historische Spaansche toestanden van de laatste eeuwen is dit verzet van de Kerk en den clerus begrijpelijk; beziet men de wetten der Republiek echter van de Europeesche toestanden en begrippen uit, dan komen de zaken in andere verhouding te staan[1]. In de Middeleeuwen was de vrijheid van religie in Spanje wettelijk erkend door het wetboek van Alfons den Wijzen (1252-1284). Na het eind van de vijftiende eeuw is deze geest van tolerantie verdwenen en heeft, naarmate de Spaansche kerk sinds het eind van de zestiende eeuw als geestelijk instituut achteruit ging, plaats gemaakt voor kortzichtige onverdraagzaamheid. De scheiding van Staat en Kerk, elders algemeen erkend door de Kerk en zelfs als nuttig geprezen door kerkelijke autoriteiten, heeft in Spanje hevig en zelfs dweepzuchtig verzet gewekt. De geleidelijke schorsing van de uitkeering van salarissen aan de geestelijkheid, waartoe de Staat volgens het concordaat van 1851 gehouden was, heeft bovendien tallooze geestelijken in ongelegenheid gebracht en heeft hen ook hierdoor tot vijanden van de Republiek gemaakt. De Kerk heeft echter voldoende inkomsten om haar dienaren op passende wijze te onderhouden. Men schat

1) Voor de godsdienstpolitiek van de Republiek zie o.a. A. de Albornoz, La política religiosa de la República, Madrid 1935, en Al Servicio de la República, Madrid 1936, hiervan p. 93-133.

de jaarlijksche inkomsten van de Spaansche Kerk, door missen en andere ceremoniën (doop, huwelijk, begrafenis) op ongeveer tweehonderddertig millioen peseta's. Hierbij komt nog het zeer hooge bedrag dat wordt opgebracht door den verkoop van pauselijke bullen[1)], dispensaties, schenkingen, bruidsschatten van nonnen, apostolische zegeningen, enz. Aangenomen wordt dat dit bedrag per jaar schommelt tusschen de vierhonderd en vijfhonderd millioen peseta's. Verder heeft de Kerk haar uitgestrekte bezittingen, welke den schitterenden levensstaat der hoogere geestelijkheid veroorloven.

Eeuwen achtereen is reeds door de Cortes aangespoord op beperking van het aantal kloosters. Ten tijde van Philips II verzocht de Cortes met aandrang, dat geen nieuwe orden zouden worden toegelaten en de bestaande niet zouden worden uitgebreid. Onder zijn opvolger herhaalde de Cortes dit verzoek, wijzend op de onheilzame gevolgen welke het overstelpend aantal kloosters op het geestelijke en maatschappelijke leven had, op het geestelijke omdat de veelheid het gehalte schaadde, op het maatschappelijke omdat dit onder den druk ervan werd gesmoord. Onder Philips IV had het aantal kloosters de tienduizend overschreden, en de Cortes bleef machteloos. Er bestaat een reeks van geschriften van bezadigde katholieken uit de zeventiende eeuw en later welke deze misstanden betreffen. In de negentiende eeuw blijkt een serie van wetten, 1825, 1835, 1836, 1837, 1851, 1868, 1869, 1875, 1887 machteloos. Niettegenstaande de verordeningen van 1901 en 1910 breidde zich het kloosterwezen uit. In 1931 waren er onder den rook van Madrid meer dan driehonderd kloosters, en in en rondom Barcelona meer dan zeshonderd.

Het veelbesproken, maar binnen de algemeene verhoudingen van den Staat en de Kerk elders weinig bestudeerde, artikel 26 van de grondwet van 1931 volgt een

1) Deze term klinkt den Nederlandschen katholiek wel wat hard in de ooren, maar wie Spanje door geregeld contact kent, weet dat de waarheid in dezen nog harder en ongeestelijker is.

Spaansche traditie, een niet heel bekende traditie weliswaar, maar daarom niet minder authentiek Spaansch. Zij gaat terug tot de Middeleeuwen, waarin zij in wetten en voorstellen van de Cortes is vastgelegd, zij is voortgezet door enkele groote theologen en juristen uit de Gouden Eeuw, en loopt daarna ondergronds, doch met eenige tijdelijke versterking onder Karel III, door tot in het midden van de vorige eeuw. Deze overlevering werd door de officiëele Kerk teruggedrongen, maar overgenomen door mannen deels in, deels buiten de Kerk. Nog tijdens de dictatuur van Primo de Rivera herinnerden eenige kerkelijke autoriteiten aan haar, zij waarschuwden tevens voor het samengaan van de Kerk met een onwettig bestuur, en wezen op haar bij uitstek geestelijke taak en verplichtingen.

De Kerk beoogt thans, in samenwerking met de opstandelingen, haar vroegeren oppermachtigen invloed in de politiek en in de maatschappij te heroveren door de grondwet van 1931 in de betrokken bepalingen te doen wijzigen. In het door de opstandelingen bezette gebied zijn deze bepalingen reeds gedeeltelijk herroepen.

T e n d e r d e, de traditionalistische partij, de zgn. Carlisten. Als partij gaat zij terug tot in het begin van de vorige eeuw. Zij wortelt in de groep der absolutisten die druk uitoefenden op Ferdinand VII en aansprakelijk zijn voor de bloedige reactie van 1815-1820. Van 1823 af werd zij systematischer geordend, uitingen ervan zijn de militante en absolutistisch-clericale genootschappen, als ‘Vereenigingen des geloofs’, ‘De Engel der Wrake’, en de vervolgingen van na 1823. Kort voor den dood van Ferdinand VII stichtte men den bond van de zuivere koningsgezinden, met als pretendent Don Carlos, den broer van Ferdinand. Deze partij - de geschiedenis leert verrassende feiten - probeerde Catalonië in opstand te brengen, om haar inzichten en politieke bedoelingen te doen triomfeeren. Dit mislukte, weshalve zij bij de uiterst katholieke Basken en in Navarre steun zocht. Dit leidde tot den eersten Carlistischen oorlog (1834-1839), met een overheerschend clericaal karakter. In den loop van de negentiende eeuw

organiseerde zij zich krachtiger als politieke partij, met een stevige basis in Navarre en in de zuiver Baskische provincies. Van 1872-1876 durfde deze partij een tweeden burgeroorlog aan, dien zij politiek won. Zij vond daarna in het leger een bondgenoot, en steun bij een groot deel van den adel en de kerkelijke hoogwaardigheidsbekleeders. De dynastieke kwestie geraakte op den achtergrond, deze verloor haar actueele beteekenis door het gemis aan pretendenten. Don Jaime bleef kinderloos, de erfgenaam van zijn vermeende[1] rechten, Don Alfonso Carlos, bleef eveneens kinderloos, en is dezer dagen op hoogen leeftijd gestorven.

Deze traditionalistisch-absolutistische partij heeft haar theoretische uitwerking gevonden in de critische beschouwingen van de grondwet van 1812, door 'El filósofo rancio', een door dezen schuilnaam gedekten schrijver uit het begin van de vorige eeuw. Deze theoretische uitwerking is voortgezet door Donoso Cortés, een begaafd maar naar onzen smaak te rhetorischen schrijver, die, zeer afhankelijk van de Bonald en de Maistre, studies over het katholicisme, het liberalisme en het socialisme heeft gepubliceerd. Hij vond een steun in den beter gevormden, wijsgeerig vaster staanden Balmes, die in zijn politieke 'Brieven' de grondslagen van deze partij uiteen zet. De grootste theoreticus is echter de veel te weinig buiten Spanje bekende Vázquez de Mella, die al tot onzen tijd nadert. In onzen tijd is, m.i., Victor Pradera de begaafdste woordvoerder van de traditionalisten. In zijn kort geleden verschenen boek over de grondslagen van den nieuwen staat heeft Pradera de politieke richtlijnen van de traditionalisten aangegeven in een taal waarin men sterk den invloed van de oude schrijvers proeft. Deze nieuwe staat is de staat van de Katholieke Koningen, een theocratisch gekleurde monarchie, met vertegenwoordigende en raadgevende lichamen[2]. Het Navarreesche dagblad El

1) Vermeend, omdat de Spaansche wet inzake de troonsopvolging de opvolging door een vrouw erkende.
2) Victor Pradera, El Estado Nuevo, Madrid, 1935.

diario de Navarra, uitgegeven te Pamplona, onder de kundige leiding van R. García, traditionalistisch kamerlid, is het orgaan van de partij, en op het oogenblik het semi-officiëele blad van de leiders der opstandelingen.

De traditionalisten hebben een vrij goed geoefend en goed uitgerust leger van vrijwilligers in het veld gebracht, ongeveer vijftigduizend man, boeren en edelen. Deze soldaten, requetés genaamd, vormen de kern van het leger der opstandelingen. Hun pittoreske uiterlijk, roode muts en khaki-uniform, wordt nog verhoogd door de snor en bakkebaarden die velen van hen nu hebben laten groeien in navolging van Zumalacárregui, den generaal uit den eersten burgeroorlog.

De eischen der traditionalisten zijn, absolute monarchie, innige vereeniging van Staat en Kerk, gezin en maatschappij gebaseerd op streng-katholieke beginselen, en erkenning van gemeentelijke en gewestelijke privileges, zonder dat dit de eenheid der natie mag schaden.

Zooals men weet heeft een deel van de partij zich afgescheiden. De Basken van Guipuzcoa e.a. bleven de regeering van Madrid getrouw, ter verkrijging van de begeerde Baskische autonomie.

Ten vierde, de Renovación española, de monarchistische partij. Deze partij, die onder leiding stond van Calvo Sotelo, wenscht het herstel van de constitutioneele monarchie. Men verwacht niet dat Alfons weer den troon zal bestijgen; men heeft zijn hoop gevestigd op Don Juan, den lichamelijk krachtigsten en geestelijk begaafdsten zoon van den vorigen koning. Van dezen jongeman koestert men hooge verwachtingen. De tegenwoordige leider van deze monarchistische partij, A. Goicoechea, heeft mij persoonlijk verklaard, dat zij meer heeft bijgedragen tot de voorbereiding van dezen opstand dan eenige andere partij. Sinds meer dan twee jaren heeft zij daartoe besprekingen gevoerd met militaire en civiele autoriteiten, zij heeft geld en andere middelen verschaft. Deze partij verwacht dan ook dat de opstand zal leiden tot de restau-

ratie[1]. Voorloopig is zij bereid in het algemeen belang haar partij bedoelingen ter zijde te stellen. Daarom heeft men ook berust in het gedwongen vertrek van Don Juan, die bij het uitbreken van den opstand naar Spanje was gekomen.

Deze monarchistische partij gaat uit van het standpunt, dat de liberale denkbeelden zich hebben overleefd. Zij zeggen het Lasky na, de periode van de Fransche revolutie is voorbij. De democratische beginselen zijn machteloos gebleken, het parlement als wetgevend lichaam is een mislukking, de beweerde vrijheid heeft nooit een vruchtbare vrijheid kunnen worden, omdat zij op onjuiste beginselen berust. Het liberalisme heeft in het oeconomische leven storend en verwarrend gewerkt, het heeft geleid tot het woekerend kapitalisme, het heeft de samenleving gemechaniseerd en de arbeiders geknecht. Deze monarchistische partij wil wat er aan constructieve gedachten in de huidige en vorige politieke en maatschappelijke stelsels ligt, verbinden met de grondbeginsels van de vroegere monarchie, welke zij binnen het kader van een grondwet wil brengen, echter zonder de soevereine beslissing van den monarch in wezen te beperken. De Spaansche politiek moet echter haar richtlijnen in de Spaansche werkelijkheid zoeken. Het is de fout van vele politici geweest zich niet door den Spaanschen mensch en de Spaansche toestanden te hebben laten leeren, maar hun richtlijnen te hebben gezocht in Frankrijk en elders. Het absolutisme is een misvatting geweest, een vergissing van over de grenzen in Spanje gebracht, het liberalisme is evenmin voor Spanje geschikt. Het socialisme nog minder. Spanje heeft zijn eigen persoonlijkheid, en daarnaar moet zich de politiek voegen. De Spaansche monarchie was niet absolutistisch, de koning had zijn raadgevende lichamen, de Cortes had groote bevoegdheden. Naar deze oorspronkelijke Spaansche regee-

1) Het schuchtere ‘Leve de Republiek’ van Cabanellas werd na de eerste dagen niet meer gehoord. Franco kwam evenmin terug op zijn aanvankelijke belijdenis van de republikeinsche ideeën Niemand waagde het sinds de eerste dagen meer een ‘Leve de Repubhek’ aan te heffen in opstandig Spanje.

ringsvormen (die reeds door Karel V en Philips II herhaaldelijk zijn verbroken) moet Spanje terug. Het oude politieke stelsel moet voor het moderne leven pasklaar worden gemaakt. De verhouding van den Staat en de Kerk moet ook naar den ouden, oudsten, Spaanschen trant worden geregeld, de Kerk als geestelijk instituut, met volstrekten invloed op de bevolking door haar geestelijk overwicht, maar met beperkten invloed op de politiek. De oudste Spaansche politiek is regahstisch, d.w.z. de kroon heeft bepaalde voorrechten en bevoegdheden, waardoor de inmenging van het Vaticaan of van de Spaansche Kerk in het eigenlijk terrein van de politiek wordt verhinderd of tegengegaan[1].

De grondslag van het maatschappelijk leven moet zijn het Spaansche humanisme. Dit humanisme is de in de Spanjaarden vastgewortelde overtuiging van de werkelijke gelijkheid van de menschen, welke door de bijkomstige verschillen niet wordt te niet gedaan. Het kenmerkende van de Spanjaarden is dat zij deze essentiëele gelijkheid handhaven, doen uitkomen, in omstandigheden welke met deze gelijkheid uiterlijk in strijd schijnen te zijn. Met deze democratische geaardheid strookt een monarchie van Spaansche opvatting en karakter het best, zij geeft de meeste waarborgen voor een duurzaam bestuur[2].

Deze monarchistische partij heeft ook voor de maatschappelijke, cultureele en godsdienstige actie haar programma vastgesteld. In dezen volgt zij in veel opzichten de ontwerpen uit de dictatuur van Primo de Rivera. Zij ziet de gevaren van een behoeftig volk, dat voor de helft uit analphabeten bestaat, en dus, eenmaal in den greep van bepaalde politieke of maatschappelijke hartstochten, daar geen verstandelijke correctie op kan uitoefenen. Het

1) Men zie o.a.: Ignacio Arenillas, *Una verdad por España*, Salamanca, 1936. Het boek is nog niet verschenen, geloof ik. De auteur is zoo vriendelijk geweest het mij vóór de verschijning ter hand te stellen, waarvoor hierbij mijn dank.
2) Ramiro de Maeztu, *Defensa de la Hispanidad*, Madrid, 1935, p. 52 en 53, zie ook p. 342 en 343. Van denzelfden auteur zie *Renovación española y la restauración espiritual*, Madrid, 1934.

doel is dus het maatschappelijk en zedelijk peil van het volk te verhoogen, en niet zoozeer hooge en middelbare scholen te stichten, maar allereerst de maatschappelijke omstandigheden te verbeteren en vervolgens ambachtscholen, landbouwscholen, academies voor beeldende kunsten op te richten, waar een algemeen en goed geleid lager onderwijs in kan uitloopen. Dit onderwijs moet in alle opzichten bevorderd worden, en tot het hooger onderwijs moeten begaafde jongelui uit de behoeftige en onvermogende gezinnen worden gebracht met steun van den staat of de gemeente. Het land is echter meer gebaat met goede timmerlieden dan met slechte doktoren, en men hoede zich voor het kweeken van een 'wetenschappelijk proletariaat'[1].

Ten vijfde, de nationalistische partij, de Partido nacionalista español. Ook deze partij is monarchistisch, maar zij heeft geen dynastieke voorkeur. De stichter van deze partij is Dr. Albiñana, in dezen burgeroorlog gedood. De leiding is nu tijdelijk in handen van een jongmensch met voortreffelijke gaven van verstand en karakter, maar te jong, te politiek onervaren om aan deze partij, nu en vooral straks, een effectieve waarde te verleenen[2]. De ideologie van deze nationalistische partij is te zwevend, te lyrisch, te weinig vastgezet in omraamde politieke denkbeelden om beslissenden invloed te kunnen uitoefenen in de botsingen en wrijvingen welke te wachten staan. De 'grondbeginselen' van deze partij zijn de volgende regels, welke als een decaloog in het lidmaatschapsbewijs worden ingehecht. Nationalist zijn wil zeggen de glorie van Spanje te beseffen en lief te hebben, en alles veil te hebben voor de vergrooting van het prestige van het vaderland. Men kome mannelijk uit voor zijn patriotisme. Het leven zonder waardigheid heeft geen waarde. Verdedig het katholieke geloof tot den dood, wie zulks

1) J.R. Sánchez, Renovación española y la politica actual, Madrid, 1934; V. Hurtado Soria, Renovación española y el momento religioso actual de España, Madrid, 1934.
2) Mijn waarde vriend Don Carlos Gil de Avila Arévalo neme mij dit oordeel niet kwalijk.

nalaat verzaakt zijn hoogste plicht. Zonder traditie kan geen land bestaan. De monarchie is de waarborg voor de handhaving der traditie. Eerbiedig andere naties, opdat men uw vaderland eerbiedige. Gebruik voornamelijk inheemsche producten. De arbeider is uw eerste broeder, het is uw taak hem bij te staan. Zweer het Marxisme in al zijn vormen te zullen bestrijden. Het Marxisme is een verdorven, niet te verwerkelijken opvatting, een vinding van een Joodsch brein, het verstoort het innerlijk leven der naties en het brengt ze tot anarchie. Gehoorzaam uw leiders onvoorwaardelijk. Uw lijf en goed behooren aan de partij. De tucht is de civiele religie van onze organisatie. De samenvatting van onze beginsels is 'Spanje boven alles, en God boven Spanje'.

Ten zesde, de katholieke Volkspartij, de Acción popular, meer bekend als de C.E.D.A., d.i. Spaansche boerenbond. Deze partij heeft haar ontstaan, bloei en verval te danken en te wijten aan Gil Robles. Deze heeft, zonder zijn houding ten opzichte van het republikeinsche regeeringsstelsel definitief te bepalen, een soort van katholiek-fascistische partij gesticht, georganiseerd en geleid met als einddoel een katholieken corporatieven staat. Gil Robles heeft in zijn programma willen vereenigen de belangen van de Kerk, de grootgrondbezitters, de kleine burgerij en den kleinen boerenstand. Hij heeft uit een verscheidenheid van politieke en sociale stelsels een partijprogramma gemaakt dat in korten tijd honderdduizenden wist te pakken, zoowel door de vaagheid van het geheel als de stellige beloften in enkele onderdeelen. Handig en opportunistisch politicus wist hij op een voor hem geschikt oogenblik alle rechtsche partijen te vereenigen en voor zijn eigen oogmerken te gebruiken. Hij vergat of verzaakte daarna de eerste verplichtingen, politieke en persoonlijke, welke dit bondgenootschap hem oplegde, en, na de geruchtmakende scheiding van deze rechtsche partijen, sloot hij zich nauw samen met Lerroux, hetgeen hem zelf en Lerroux noodlottig is geworden. Zijn partij is reeds vóór de verkiezingen van Februari verloopen, het vertrouwen in hem is zoo ge-

schokt, dat hij in Augustus, toen hij zich kwam aandienen bij de voorloopige regeering in Burgos, zich slechts door een overhaaste vlucht in een gepantserde auto kon redden. In Burgos, waar dit veelbeteekend voorval op gedempten toon is besproken, hield men de fascisten, die bijzonder fel tegenover Gil Robles staan, voor de daders van den aanslag op hem, even buiten Burgos. Wat hiervan ook waar zij, zeker is dat op dit oogenblik zoomin de monarchisten als de fascisten met hem persoonlijk een samenwerking wenschen. Zijn partij bestaat nog, ik heb vele van haar gewapende leden gezien, in Salamanca vooral, ook echter in de provincies Valladolid en Palencia. Aan de fronten heb ik het distinctief van de C.E.D.A. nergens gezien.

In deze partij zijn echter, vooral door de steeds verrassende eigenschappen van haar leider, nog voldoende mogelijkheden om haar bedoelingen en actie aandachtig gade te slaan. Zij streeft naar een overheersching van het katholiek beginsel in de wetgeving en in de practijk des levens, overeenkomstig de encyclieken van Leo XIII en Pius XI, ter verkrijging van een juister verdeeling der natuurlijke rijkdommen en ter vestiging van een maatschappelijke gerechtigheid. Hierdoor zal men kunnen komen tot maatschappelijken vrede, tot overeenstemming van werkgevers en werknemers. De laatsten moeten aandeel in de winst krijgen. De boerendaglooners moeten tot kleine bezitters worden gemaakt, hun loon moet worden omgezet in een bedrijfscontract. De werkloosheid moet aldus worden gekeerd. Er moeten beschermende wetten worden gemaakt en verzekeringen tegen ongevallen en dergelijke worden gesloten. Steun aan groote gezinnen. Landbouwcredieten. De emancipatie van het proletariaat wordt verkregen door sociale opvoeding en verleening van bedrijfsaandeelen. De misbruiken van het grootkapitalisme moeten worden tegengegaan. Het katholiek beginsel is constructief, de andere beginsels zijn destructief, behoudens in datgene wat zij aan het katholiek beginsel hebben ontleend. De katholieke sociale wetgeving

bewijst zulks, in Spanje door de arbeidswetten van Maura en Dato (ongevallenwet, wetten op vrouwen- en kinderarbeid, Zondagsrust, arbeidsraden, verzekeringen e.a.), de sociale wetten van de dictatuur (beperking van werkuren, verhooging van salaris, onderwijsregelingen e.a.), de openbare werken, de saneering der financiën (Calvo Sotelo), de pacificatie van Marokko (Primo de Rivera). De democratie is mislukt door gemis aan organische kracht, zij leidt tot demagogie of anarchie. Het volk wil bestuurd, gestuurd worden. Het heeft zelf geen inzicht of initiatief. De corporatieve staat, onder de opperleiding van de Kerk, biedt de grootste waarborgen voor een maatschappelijken en nationalen bloei, de enkeling is dan in het bestuur vertegenwoordigd door de corporatie waartoe hij behoort. Het nationaal besef moet worden aangewakkerd door onderricht in en het wekken van eerbied voor de nationale cultuur, de grootsche daden van de voorouders, de eigenschappen van het ras. De persoonlijke ondernemingszin moet worden aangevuurd en geleid door de herinnering aan de idealen en verrichtingen van eertijds[1].

Ten zevende, de fascistische partij, de Falange española de las juventudes ofensivas nacional - sindicalistas. De leider van de partij, J.A. Primo de Rivera, zoon van den dictator, is waarschijnlijk gedood. Hij zat gevangen te Alicante. De fascistische partij heeft zich bij den opstand aangesloten ingevolge een bepaling uit haar statuten, welke zegt dat de hoofdleiding bondgenootschappen kan aangaan in den eindstrijd om de staatsmacht, onder voorwaarde de hoogste zeggenschap daarbij te hebben of te krijgen. Deze heeft zij nog niet, of er kansen zijn dat zij die krijgt, zullen wij in een volgend hoofdstuk overwegen. De fascistische partij had in Januari van dit jaar ongeveer twintig duizend leden, een paar weken na den opstand had zij er meer dan tweehonderdduizend. Zij heeft meisjes- en kinderafdee-

1) Men zie o.a. J.G. Diez, La ruta de nuestro destino histórico, Madrid, 1935, p. 184-186, en p. 329. Diez is m.i. de beste theoreticus van deze partij.

lingen. In mijn gesprekken met de voornaamste leiders, en den waarnemenden chef, heb ik de aandacht gevestigd op het gevaar van deze massale toevloeiïng, welke zonder critiek wordt opgenomen. Men zeide mij dat voorloopig de menigte, het getal, de hoofdzaak is, en dat men vertrouwde op de adaptatie en zuivering door den corpsgeest. De statuten, in zeven-en-twintig artikels verdeeld, betreffen de natie, den enkeling en de gemeenschap, de oeconomie en de klassenverhoudingen, den landbouw, de nationale opvoeding en den godsdienst, en de nationale revolutie. De beginselen zijn ontleend aan elders, de geest is Spaansch, hard, ongeschakeerd, irrealistisch[1]. Het belangrijkste daarvan is het volgende. De belangen van de enkelingen, groepen en klassen zijn volstrekt ondergeschikt aan de verwerkelijking van de gemeenschappelijke taak der Spanjaarden, de versterking en de vergrooting van de Spaansche natie. De tegenwoordige grondwet is misdadig door haar aanslag op de eenheid van Spanje. Wij wenschen een imperium. Wij eischen een vooraanstaande plaats in Europa. Algeheele versterking en uitbreiding van leger en vloot. De toekomst van Spanje ligt op zee, Spanje moet een groote zeemogendheid worden. De staat dient een totalitair middel te zijn ten dienste van de eenheid, hechtheid en grootheid van het vaderland. Het stelsel van de politieke partijen met de gevolgen daarvan zal worden afgeschaft. Slechts wie tot een sterken staat behoort, is waarlijk vrij. Een strenge discipline zal een waarborg zijn tegen iederen aanslag tegen den staat en de eenheid der natie. De nationaal-syndicalistische staat laat ieder persoonlijk initiatief toe dat het algemeen belang bevordert. In oeconomisch opzicht is voor ons de staat een reusachtig syndicaat van degenen die aan de productie werken. Een stelsel van syndicaten zal aan de maatschappij ten grondslag liggen. Wij verwerpen het kapitalistisch systeem, om-

1) Het irrealistisch karakter van het Spaansche fascisme komt sterk uit in het vlammend geschreven boekje van E. Giménez Caballero, een der beste stylisten van de jongere generatie, getiteld La nueva Catolicidad (d.i. de universaliteit, niet de katholieke religie), Madrid, 1933.

dat het tot ellende en verwording van de arbeiders leidt. Wij verwerpen het Marxisme. Wij zullen een einde maken aan den klassestrijd. De eerste taak van den rijkdom is de levensvoorwaarden van de bevolking te verbeteren. Wij kunnen geen ellende naast overdaad dulden. Het persoonlijk bezit wordt erkend in zoover het dienstig is voor den persoon en het gezin, wij zullen het beschermen tegen de misbruiken van het grootkapitaal, de speculanten en de woekeraars. Wij streven naar de nationalisatie van het bankwezen. Alle menschen hebben recht op arbeid. Steun voor werkloozen. Arbeidsplicht. Verbetering van de toestanden in de landbouwgebieden. Doorzetting van de oeconomische en agrarische hervormingen. De productie van den grond zal worden opgevoerd door vaststelling van minimumprijzen en door steun; een deel van den steun welken de steden voor intellectueele en commerciëele doeleinden gebruiken, zal daarvoor worden bestemd. Landbouwcredietbanken, welke credieten verleenen zonder woekerrenten, met als onderpand have en oogst. Landbouwonderwijs en onderricht in de behandeling van het vee. Regeling van de douanetarieven op voor den landbouw en de veeteelt voordeelige manier. Snelle uitvoering van de ontworpen en te ontwerpen besproeiïngswerken. Juistere verdeeling van den grond, om grootgrondbezit en versnippering tegen te gaan. Verbetering van den veestapel. Bevordering van de bebossching. De Staat heeft het recht de gronden te onteigenen welke wederrechtelijk in bezit zijn genomen, of waarvan de vrucht op onwettige wijze wordt gebruikt. Wederinstelling van het communaal bezit der dorpen. Strenge opvoeding en onderricht door den Staat, om een krachtig geslacht te kweeken met een bewuste en fiere vaderlandsliefde. Bijzondere voorbereiding van de manlijke jeugd, ten dienste van het nationale leger waarin zij later worden opgenomen. Geleide studie, ten einde iedere gave tot volle ontwikkeling te laten komen. Bescherming van begaafde leerlingen. De Staat en de Kerk zullen elkaar aanvullen. De inmenging of werkzaamheid van de Kerk op een gebied of een wijze die de waardigheid

van den Staat kan schaden of inbreuk doet aan de nationale eenheid en kracht, zal niet worden geduld. Ter verwerkelijking van haar doeleinden streeft de Spaansche fascistenorganisatie naar een nationale revolutie. Zij verkiest de onmiddellijke actie, vurig en vol strijdlust. Wij zullen weinig overeenkomsten sluiten 'Slechts in den eindstrijd om de verovering van den Staat zal de partijleiding de noodige samenwerking zoeken onder de strikte voorwaarde dat onze oppermacht is verzekerd'.

De manschappen van den 'Phalanx' zijn nog slecht gevormd en uitgerust. Zij zijn grootendeels gerecruteerd uit de behoeftigste elementen van de maatschappij. Ik heb er duizenden gezien met den gerafelden broek en de scheefgeloopen schoenen van den pauper, met den nieuwen blauwen kiel met distinctief, verschaft door de partij en gemaakt door burgermansdochters. Men heeft mij niet verheeld dat er tal van ongewenschte elementen zijn binnen geslopen. Zooals in Madrid, Barcelona en elders menig fascist zijn leven heeft gered door tijdig in extremistische organisaties te treden (vooral communistische), zoo hebben in opstandig Spanje vele socialisten, communisten, e.a. hun leven gered, of willen redden, door fascist te worden[1)].

Het materiaal waarmee het fascisme in Spanje werkt, is dus over het geheel minder dan middelmatig. Er is een klein kader van jongelui uit den gezeten middenstand. Men herkent hen gewoonlijk aan het baardje, dat zij in navolging van Balbo hebben laten groeien.

Bij deze zeven partijen kan men nog voegen verschillende naar rechts opgeschoven personen, groepen of partijen, welke niet beslissend zijn en die ik dus terzijde laat. Genoemd moeten worden de grootgrondbezitters, de grootkapitalisten (gering in aantal in Spanje), en de adel. Dezen hebben zich bijna zonder uitzondering bij den opstand aangesloten.

1) Zoowel in de bladen van Madrid, Barcelona e.a., als in die van Burgos Valladolid e.a. vindt men verhalen van menschen die zoo hun leven hebben gered en vervolgens, aan het front bijv., weer zijn overgeloopen.

Hoofdstuk IV
Het verloop en het karakter van den burgeroorlog

Den achttienden Juli gaf generaal Franco het teeken tot den opstand, en daags daarna stonden vrijwel alle garnizoenen openlijk aan zijn kant. De Spaansche officierenvereeniging (Unión militar español) had den opstand, onder leiding van Franco en het voornaamste deel van den generalen staf en met medeweten van vele civiele autoriteiten, sinds langen tijd voorbereid. Men heeft mij verzekerd, dat de groote manoeuvres van het vorige jaar met deze bijzondere bedoeling zijn opgezet en gehouden. De berekeningen schenen juist te zijn geweest. Het land was militair bezet. De regeering van Madrid zat vastgesnoerd.

In enkele dagen bleek dat de berekeningen faalden en dat de voorbereiding ondeugdelijk was geweest. Een keer te meer werd het duidelijk, dat de Spaansche generaals buiten de maatschappelijke werkelijkheid stonden. Het volk nam vele kazernes en forten, sommige zelfs vrijwel met de bloote hand, en na een goede week was het te voorzien, dat voor de verwerkelijking van de bedoelingen van Franco c.s. een groote strijdmacht en een maandenlange oorlog noodig zouden zijn. De jongste verkiezingen hadden blijkbaar een benaderend juist beeld gegeven van de houding en de stemming van de bevolking. Waar de linksche partijen de meerderheid hadden behaald, in het Noord-Oosten, het Zuid-Oosten, het geheele Zuiden (behalve Granada), de zuidelijke helft van Extremadura en de provincie Madrid, werd de militaire macht bijkans onmiddellijk bedwongen. In de provincies waar het centrum en links gezamenlijk de overhand hadden gehad, Teruel, Albacete, Soria en Santander, kwam de bevolking na eenige aarzeling tegen den staatsgreep in verzet, en bedwong zij dien. In de overige provincies van Spanje, waar de rechtsche partijen in de meerderheid waren geweest, kregen de opstandelingen zonder ernstigen tegenstand de macht in handen, behalve in de eigenlijke Baskische provincies (Guipuzcoa en Biskaye hoofdzakelijk), welke aan den kant van de wettige regeering bleven.

Na enkele dagen van heftige straatgevechten tusschen de politieke partijen, werd de gewapende actie verschoven naar de grensgebieden. De eigenlijke militaire actie liep vervolgens, bijna onmiddellijk na haar ontplooiïng, vast in de natuurlijke grenzen. De verschillende legers van de opstandelingen werden in hun eersten opmarsch gestuit. Men herinnert zich nog wel de eerste berichten van het legerbestuur der opstandelingen omtrent den spoedig te verwachten val van Madrid. De legers die van het Noorden oprukten hebben echter den natuurlijken gordel van Madrid niet kunnen overschrijden, en zijn van Aldeavieja tot de Altos de Barahona over de geheele linie tot staan gebracht. Een actie tegen Catalonië bleek eveneens, om soortgelijke redenen, onmogelijk. De opmarsch van het Zuiden werd door transportmoeilijkheden en door de dreigende vijandelijkheid van de bevolking uitermate vertraagd. Het militair talent heeft dus geen anderen uitweg tot verovering van Madrid kunnen vinden, dan van het Noorden uit, steeds over vlak terrein, langs een ontzaglijken omweg, tot voor de hoofdstad te komen. Irún was de eenige sterke positie die het leger heeft kunnen nemen, en dit ‘sterk’ is zeer betrekkelijk. De bezetting van Irún was zwak, er waren verschansingen met tien tot zestig man welke het veel beter bewapende leger, met gevechtswagens en vliegtuigen, uren lang tegen hielden. Ik verwijs naar de berichten in dezen[1)]. De verovering van Irún was echter een levenskwestie voor de opstandelingen. Zij hadden den vrijen weg naar Pasages noodig, voor de voorziening van benzine en petroleum, en ook wilde men den noordelijken verbindingsweg met Frankrijk afsnijden.

Militairen roem heeft het Spaansche leger ook in dezen oorlog niet gewonnen. De generaals hebben geen indrukwekkende bewijzen gegeven van strategisch talent, van geniale ontwerpen of van een krachtige, breed uitloopende actie. Franco en Mola hebben gezegd zoo noodig een leger

1) Ik heb in gezelschap van een Fransch hoofdofficier, voor wiens technische opmerkingen ik dankbaar ben, de bestorming van de hoogten van Irún van zeer nabij kunnen volgen. Het front benoorden Madrid heb ik insgelijks kunnen zien, tot in de voorste linie, daartoe in staat gesteld door den generalen staf.

van vijfhonderdduizend man op de been te kunnen brengen. Inderdaad, dat is mogelijk. Maar men moet er ook mee kunnen opereeren. De legermacht welke tot hun beschikking stond, was ongeveer zestig- tot zeventigduizend geoefende soldaten groot, verder vijftig duizend vrij goed afgerichte vrijwilligers uit Navarre, de requetés, en bijna tweehonderd duizend fascisten, waarvan hoogstens een tiende gedeelte onmiddellijk als soldaten was te gebruiken. Het eigenlijke werk is gedaan door het vreemdelingenlegioen en de kleurlingen, de Marokkaansche troepen. Men blijft deze naar Spanje overschepen, en het is een bedenkelijk feit, dat zulke strijdmachten het politieke stelsel, uitgedrukt in de leuze God, Vaderland en Koning, moeten grondvesten. De requetés heb ik met mannenmoed zien vechten 'ingelijst' tusschen soldaten van het vreemdelingenlegioen[1].

De regeering heeft zich verdedigd met geïmproviseerde strijdmachten. Zij miste een staf en een kader. De militaire leiding is tenslotte in handen gegeven van Riquelme, een officier die indertijd in Marokko in opspraak is gekomen. Van de zich spontaan ontwikkelende legermacht vormde de sinds kort voorbereide volksmilitie der linksche organisaties de kern. De laatste jaren gingen, vooral onder de studeerende jeugd, kleine boekjes van hand tot hand welke voorschriften bevatten voor de gewapende actie. Onder de arbeiders werden vlugschriften en circulaires verspreid met gelijken, maar vereenvoudigden, inhoud. Kort samengevat is de inhoud van die boekjes en circulaires, welke slechts na zorgvuldig ingewonnen inlichtingen werden doorgegeven, als volgt:

> Wij moeten ons voorbereiden op gewapende actie. Wij zullen òf zelf tot de revolutionnaire actie overgaan, òf de rechtsche organisaties zullen een burgeroorlog verwekken. Wij moeten dus gereed zijn als het zoover is. Daarom geven wij de volgende algemeene richtlijnen. Als eenheid vorme men groepjes van flinke, vastberaden mannen, bij voorkeur niet grooter dan negen of tien man, onder leiding van een erkenden chef. Deze is belast met het onderricht in het hanteeren van wapens, geweer en revolver

1) Deze laatsten vochten, bijv. voor Irún, met ontbloote borst, en maakten door hun verweerde, harde koppen en hun doodsverachting den indruk van overlevenden uit een vervlogen tijdperk.

voornamelijk. Er moeten afzonderlijke groepen gevormd worden voor het hanteeren van explosieve stoffen. De verschillende groepen moeten samensluiting zoeken, een comité benoemt de algemeene leiding. Deze kieze men bij voorkeur uit militair geoefenden, liefst leden van het kader. De gewestelijke groepen moeten onder een oppercommando gesteld worden. Er moet, volgens een nauw omschreven militair straf- en tuchtrecht, een strenge discipline gehandhaafd worden.
Bij straatgevechten, bij stakingen bijv., moet men in groepen van vijf vechten, steeds met een voorman, en alle opengevallen plaatsen moeten onmiddellijk weer bezet worden. Men zoeke zich als wiggen in de politietroepen te drijven. Men moet vechten zooals men rugby speelt, d.w.z. men moet zich als een klit op den vijand werpen. Onze wapens vinden wij bij de tegenstanders. Als voorloopige wapens kunnen uitstekend dienst doen een handvol koperen munten in de punt van een zakdoek geknoopt, verder flesschen, siphons en dergelijke. Voor een straatgevecht is een revolver, en vooral het merk S t a r , het meest geschikt. Uitnemend zijn de mitrailleur-revolvers, zooals in Amerika de gangsters gebruiken. Een bijzonder onderricht is noodig voor het maken en hanteeren van bommen en voor gas. Het Fransche Bertoliet is de gassoort welke voor ons het gemakkelijkst verkrijgbaar en verwerkbaar is. Men bestudeere het boek van Blas[1]. Als afweer tegen aanvallen met traangassen, waar de militaire politie een steeds grootere bedrevenheid in krijgt, zette men een slang op de waterleiding en make men een scherm van water. Voor de persoonlijke verdediging zijn afdoende een flinke stofbril, of een in azijn gedoopte doek, welken men voor oogen en mond houdt. Het allerbest is een natte zak over het hoofd te doen, men kan er voldoende doorheen zien, en dus tot den tegenaanval overgaan. Dit moet zeer snel gebeuren, de tegenstander zal verrast zijn door het gemis aan uitwerking van zijn gas.

Een goede verdediging tegen een charge geven jachtgeweren met hagel geladen. Men moet op de gezichten mikken. Een voortreffelijk wapen tot den aanval is de auto. Een auto in volle vaart overrompelt den vijand. Men blijve zonder ophouden vuren. Een betrouwbare beschutting tegen het vijandelijke vuur geeft een buigzame, stalen plaat. Eén bevestige men aan de bumpers en den knop van den radiator, een andere zette men schuin voor de voorruit, met kijk- en schietgaten. De uitwerking van een in volle vaart rijdenden auto is ontzaglijk. Deze aanval demoraliseert den vijand aanstonds.
Bij een aanval op, met machinegeweren gewapende kazernes,

1) Bedoeld is het boek van Dr. L. Blas, Q u í m i c a d e l a g u e r r a , Madrid, laatste uitgave van 1934 meen ik.

kerken of kloosters, kan men ook vrachtauto's gebruiken, en deze vooraf op vermelde manier pantseren, als daarvoor tijd en gelegenheid is. Indien men een breede, open straat moet nemen, die door den vijand is bezet met machinegeweren, stelle men zich op de volgende manier op: eerst een zware vrachtauto, daarachter aan weerszijden gewone auto's, daarachter manschappen met tusschen hen in twee vrachtauto's, daarachter weer manschappen, achter dezen, naast elkaar, een auto, een vrachtauto, een auto, een vrachtauto, daarachter manschappen. Een smalle straat kan men met een enkelen auto en vrachtauto nemen, in volle vaart.
Voor de verdediging, bij stakingen, overvallen, en dergelijke volge men zooveel mogelijk deze aanwijzingen: als men een bijeenkomst in de openlucht houdt, kieze men zijn verzamelplaats op een hooger gelegen punt. Als men zich ernstig bedreigd gevoelt, neme men een vrachtauto met vaten of bussen ontplofbare of ontvlambare stoffen mee, en bij gevaar laat men deze naar beneden rollen, na ze eerst ontstoken te hebben. De uitwerking op den vijand is verschrikkelijk. Men moet zich zooveel mogelijk van de medewerking der portiers verzekeren. De meeste portiers van de particuliere woningen en openbare gebouwen zijn bij linksche organisaties aangesloten. Men heeft zoodoende in alle straten uitwegen. Men klimt onmiddellijk op het dak en neemt den vijand onder vuur. In een gevecht van man tegen man verlieze men zijn koelbloedigheid niet. Wie geen revolver heeft, kan zijn tegenstander overweldigen door hem peper in het gezicht te werpen, bijvoorbeeld. Een spuitje met peper is, in handen van een rustig en moedig man, een uitstekend wapen. Men bedenke verder, dat de beste verdediging de aanval is. Onze vijand kent geen genade. Men vergete niet dat in Asturië, ondanks de uitdrukkelijk gegeven belofte van lijf en goed te sparen, generaal López Ochoa honderden door het vreemdelingenlegioen en de zwarte troepen heeft laten fusileeren[1]. De beste manier om zijn leven te verdedigen is aan te vallen. Bij een algemeenen aanval door de politie en de militaire troepen, bij stakingsrelletjes bijvoorbeeld, versperre men de straten zooveel mogelijk. Een onmiddellijke versperring geeft een zware vrachtauto, of een omver geworpen tramwagen.
Bij een revolutie of een burgeroorlog trede men snel op. Zijn wij zelf de bewerkers daarvan, dan beginne men de actie niet des morgens vroeg, of des nachts, want dan zijn de straten verlaten en geeft men zich te veel bloot. Men kieze het drukste uur

1 Het getal der gefusileerden in October 1934 wordt op vijftienhonderd geschat. Gegevens daarover vindt men in de Spaansche dagbladen van Januari van dit jaar, omdat toen, vanwege de ophanden zijnde verkiezingen, tijdelijk de censuur werd opgeheven.

> van den dag. Groepjes gewapende mannen gaan in taxi's, om de aandacht niet te trekken, naar alle kruispunten. In alle openbare gebouwen, ministeries, stadhuis, musea, enz. vervoegen zich manschappen, onder alle mogelijke voorwendsels. Op het afgesproken uur, bijv. om twaalf uur, ga men, snel en doortastend, over tot den aanval, en bezette men alle belangrijke punten, telephooncentrales, uitzendingsstations, vliegvelden en dergelijke. Zijn wij de aangevallenen, dan moet men bedenken, dat het volk, de burgerij en vrijwel alle intellectueelen, aan onzen kant staan als de Republiek wordt bedreigd. Voor het behoud van een democratische republiek zal driekwart van de Spaansche bevolking zijn leven willen geven. Men ga onmiddellijk tot den aanval over. Van het leger en de politie zijn alleen de officieren te vreezen. In geval van een staatsgreep door rechtsche partijen zullen tal van kloosters en kerken tijdig met machinegeweren zijn bezet[1]. Men overvalle ze, volgens de gegeven aanwijzingen, evenals de kazernes en de politieposten.

De eerste dagen na den staatsgreep van Franco heeft de bevolking zich hoofdzakelijk aan deze voorschriften gehouden. Daarna, toen de militaire actie verplaatst was naar de gewestelijke grenzen, is de volksmilitie gevormd. Deze heeft zich met den spreekwoordelijken Spaanschen moed verdedigd, maar door het gemis aan een doeltreffende organisatie, aan een kader, aan een oppercommando dat de leiding in handen nam en zich liet gelden, en aan goede bewapening, is het volksleger in het vlakke veld teruggedrongen, en zijn verschillende steden gevallen. Catalonië heeft zijn verdediging het best georganiseerd, en het zal dan ook het langst den tegenstand kunnen volhouden. Asturië heeft in 1934 alle aanvallen van het leger kunnen afslaan. Het leger zal, nu zooals toen, dit bergachtige gebied isoleeren en het tenslotte tot overgave dwingen.

Het verloop van dezen burgeroorlog is in veel opzichten gelijk aan het verloop van alle vroegere Spaansche burgeroorlogen. In alle burgeroorlogen in Spanje heeft men in het buitenland hulp gezocht. Men denke aan de krijgsverrichtingen van Bertrand du Guesclin en den Black Prince, aan de Portugeesche inmenging in de vijftiende eeuw, aan

1 Helaas is dit in tal van gevallen gebleken waar te zijn. Het waren voornamelijk de fascistenorganisaties welke deze gebouwen hadden bezet. Het is door velen geconstateerd, en verscheidene betrokkenen hebben mij met Spaansche loslippigheid de plannen en de uitvoering ervan verteld.

de Fransche inmengingen in de uitgevoerde of beraamde opstanden in de zestiende, zeventiende en achttiende eeuw, aan de expeditie van den hertog van Angoulême in 1823, aan de politieke intrigues in den eersten Carlistenoorlog, tijdens de revolutie en de restauratie, en in den tweeden Carlistenoorlog. Zoo hebben ook nu de beide partijen in het buitenland hulp gezocht. De opstandelingen zijn krachtig gesteund door Italië en Duitschland. Ik heb tientallen Italiaansche en Duitsche bombardementsvliegtuigen gezien, Duitsche vliegeniers waren voornamelijk in Burgos, Segovia, Salamanca en Sevilla, Italiaansche vooral in het Zuiden, Westen en op Majorca[1]. De toekomst zal leeren of waar is wat in opstandig Spanje werd gefluisterd en geloofd, nl. dat Italië als onmiddellijke belooning voor zijn militaire hulp Majorca of alle Balearen zou krijgen, en dat Duitschland belangrijke militaire en oeconomische concessies in Marokko heeft bedongen en verkregen.

De regeering heeft, als wettig bewind, officieel hulp in het buitenland gezocht. Het gevolgde niet-inmengingsverdrag is haar noodlottig geworden. De smokkelarijen, uit Frankrijk vooral, hebben haar troepen niet voldoende van wapens kunnen voorzien.

Een kenmerk van alle Spaansche troebelen en burgeroorlogen is het groote getal slachtoffers dat daarbij valt. Niet in den geregelden strijd, want groote gevechten vinden zelden plaats en hebben ook vroeger niet plaats gevonden. Men leze er de levensgeschiedenis van de leidende figuren uit de vroegere burgeroorlogen op na. De militaire actie is lauw, de kleine gevechten worden echter met groote grimmigheid gevoerd. De meeste slachtoffers vallen evenwel bij de ‘zuiveringsacties’. Deze zijn in Spanje altijd ontstellend consequent geweest, ik herinner bijv. aan de zuiveringsactie die een eeuw geleden, na 1823, is ondernomen, en in Europa een diepen indruk heeft gemaakt door de verhalen van oog- en oorgetuigen, de Fransche officieren uit het leger van Angoulême. Deze ‘zuiveringsacties’ worden ook nu, aan beide kanten, onverbiddelijk

1) Men zie o.a. het Witboek, samengesteld door de Spaansche regeering, en het bericht daarover in de N.R. Crt., in het avondblad van 1 October.

doorgezet. Aan de gebeurtenissen te Madrid en Barcelona, de moorden op geestelijken en nonnen en andere betreurenswaardige gewelddadigheden is door de pers in ruime mate ruchtbaarheid gegeven. Minder bekend zijn de fusillades en gewelddadigheden van de opstandelingen. De pers heeft daar veel minder melding van gemaakt, doordat de terechtstellingen door de opstandelingen in het geheim en bij nacht plaats vinden, een eind buiten de steden en de dorpen, en slechts zeer weinig journalisten voldoende met de taal, het land en de bevolking vertrouwd zijn om zelfstandig onderzoek te doen[1]. Eenige nadere verklaringen vereischen de wilde uitbarstingen van vijandschap tegen de Kerk, haar instellingen en haar dienaren.

Door de geheel Spaansche geschiedenis heen kan men de uitingen van een steeds toenemend anti-clericalisme volgen. In de oudste Spaansche letteren vindt men reeds onstuimige aanvallen tegen de geestelijkheid, omdat haar gedragingen niet waren overeenkomstig de plichten en de waardigheid van haar ambt en staat, en ook omdat zij zich mengde in zaken waar zij buiten diende te blijven. Reeds voordat aan de Spaansche cultuur een eigen, oorspronkelijke vorm was gegeven, werd de Spaansche Kerk gehekeld als een politiek en maatschappelijk machtsinstituut, en haar dienaren gebrandmerkt als eerzuchtige, hebzuchtige en heerschzuchtige despoten. Uit het hart der Middeleeuwen dateert de zin die spreekwoordelijk is gebleven: ‘wolven heerschen in de Kerk, zij voeden zich met bloed’[2]. Mannen wier ootmoedig geloof niet in twijfel kan worden getrokken, zooals Gonzalo de Berceo, geboren tegen het einde der twaalfde eeuw, hebben pakkende tafereelen geteekend welke op droeve toestanden in de Kerk wijzen, en soortgelijke uitingen en beschrijvingen vindt men in de volgende eeuwen. Soms wordt de toon gedempt door goedlachschen spot, zooals in het L i b r o d e b u e n a m o r, een hoogtepunt van Spaansche dichtkunst uit de veer-

1) Men zie o.a. mijn artikel in de N.R. Crt., avondblad van 10 September, en het manifest van de Madrileensche advocaten, waarvan de inhoud is weergegeven in de N.R. Crt., ochtendblad van 2 October.

2) Pelagius, D e p l a n c t u e c c l e s i a e, .. lupi sunt dominantes in ecclesia, pascuntur sanguine.

tiende eeuw, meestal echter is die toon wrang en scherp, striemend zelfs zooals in de satyrische volksverzen van de vijftiende eeuw. Zelfs in de zestiende eeuw, waarin de Spaansche kerk haar vollen bloei bereikt als geestelijk instituut, blijft zij gedrukt door euvels die haar eigen beginnen te worden, die met haar vergroeien. In de zeventiende eeuw begint haar verval als geestelijke instelling en versterkt zich haar karakter en streven van politiek en oeconomisch machtsinstituut. De satyre krijgt steeds gemakkelijker vat op haar en laat zich hooren, ondanks de strenge censuur. Het peil der geestelijkheid zakt steeds meer, hetgeen niet te verwonderen is bij zulk een groot getal wereldlijke en reguliere geestelijken[1]. Een levend getuigenis voor het zedelijk verval van de geestelijkheid is het aantal lichtzinnige of zelfs onzedelijke geschriften dat van haar hand is verschenen. In de negentiende eeuw komt de satyrische hekeling van de menschelijke fouten der geestelijkheid op den achtergrond in de litteratuur, en treedt daarvoor in de plaats een bewuste ideologische bestrijding van de Kerk, een bestrijding welke steeds dieper gaat en grooter omvang krijgt.

Deze anticlericale uitingen in de schoone letteren loopen, van het begin af aan, evenwijdig met den strijd tegen de Kerk op politiek en oeconomisch terrein. Van de tiende eeuw af stellen de koningen van Asturië, Leon, en vervolgens Castilië, zich tegen de grooter wordende politieke en oeconomische macht van de Kerk. De Cortes probeert herhaaldelijk in de dertiende, veertiende, vijftiende, zestiende en volgende eeuwen de uitgestrekte bezittingen van de Kerk te beperken, en haar invloed op staatkundig en oeconomisch gebied tegen te gaan. In de Gouden Eeuw werd deze beweging gesteund door mannen als Vitoria, Azpilcueta, Covarrubias, Molina, Ramos del Manzano, e.a. In de achttiende eeuw neemt Karel III deze actie over, hij dringt de Kerk naar haar eigen terrein terug door zijn koninklijk gezag, en de concordaten van 1737 en 1753, door

1) In het jaar 1700 waren op een bevolking van zeven en een half millioen, honderd acht en zestig duizend wereldlijke geestelijken, negentig duizend monniken, en acht en dertig duizend nonnen. Deze getallen loopen in de achttiende eeuw iets terug door de maatregelen van Karel III.

zijn voorgangers gesloten met het Vaticaan ter beperking van de politieke en maatschappelijke macht van de Kerk, worden aangevuld met een bepaling inzake de benoemingen van de hoogere geestelijkheid door de Kroon.

In de negentiende eeuw is een reeks van wetten en wetsontwerpen getuigenis van het groeiend verzet tegen de Kerk, ik herinner aan de wet van 1820, opheffing van alle geestelijke orden, blijft doode letter; de wet van 1835, sluiting van de kloosters met minder dan twaalf kloosterlingen, wordt niet uitgevoerd; de wet van 1837, opheffing van een aantal geestelijke orden; de wet van 1855, onteigening van kerkelijke goederen, wordt ongedaan gemaakt en de gevolgen ervan deels vergoed; de wet van 1869, opheffing van alle geestelijke orden, een wet van korten duur. Het genootschap der Jezuieten is verscheidene malen ontbonden en verbannen, door Karel III en in 1835. Wettelijk is deze ontbinding zelfs nooit ongedaan gemaakt, zoodat de bepaling uit de grondwet van 1931 overbodig was. In de negentiende eeuw beginnen de gewelddadige uitbarstingen van de vijandschap van het volk tegen de Kerk, in 1834, 1835, 1868, en in onzen tijd zijn zij tot een vloedgolf geworden, 1909, 1917, 1931, 1934, 1935, 1936.

In de zoogenaamde ‘bloedige week’ van Barcelona, in 1909, hebben buitenlanders zich verbaasd afgevraagd wat een menigte er toe kon drijven kerken en kloosters in brand te steken, en banken en fabrieken onaangetast te laten. In 1931, in 1934, en dit jaar, heb ik buitenlandsche journalisten zich over ditzelfde feit zien verbazen, een verbazing welke nog grooter werd toen zij bemerkten dat een eenvoudig volksgeestelijke veilig kon vertoeven op een plaats waar een bisschop, kanunnik of monnik zou worden neergeschoten, en dat in gebombardeerde steden als San Sebastian of in steden waar maandenlang de gevechtsspanning bleef, als Toledo, tal van eenvoudige priesters ongestoord hun geestelijke taak konden verrichten.

De Spaansche Kerk is zelve in hooge mate schuldig aan wat er in Spanje gebeurt. Wie de feiten ernstig neemt en ze in hun samenhang durft te onderzoeken, komt tot deze

gevolgtrekking[1]. De Spaansche Kerk is sinds eeuwen ernstig in gebreke gebleven, zij is in haar politieke en oeconomische machtspositie verstard, het geestelijk leven is goeddeels uit haar geweken, haar evangelische ijver is verflauwd, zij is van het volk vervreemd, zij is buiten de nooden van den tijd gebleven. De hoogere geestelijkheid heeft meer belangstelling gehad voor politieke en oeconomische dan voor geestelijke macht, zij heeft willen heerschen van de politieke machtssfeer uit, en zij heeft vergeten, zij heeft verzaakt leiding te geven van binnen uit. De godsdienstige en zedelijke opvoeding van het volk is in ergerlijke mate verwaarloosd, voor de maatschappelijke ellende heeft men oog noch hart gehad. De groote menigte is van de Kerk verwijderd geraakt. Het van nature reeds sceptische Spaansche volk is, door de van geslacht op geslacht verwaarloosde godsdienstige opvoeding, buiten den levenwekkenden geest der religie gekomen, en het is grootendeels in den godsdienst een vormelijk ceremonieel, en in de Kerk een uiterlijk machtsinstituut gaan zien. Vele spreekwoorden en zegswijzen toonen dit aan.

De zeer groote misstanden op maatschappelijk gebied, tienduizenden menschen zijn met honger, ziekte en ellende als dagelijksche, natuurlijke zaken vertrouwd geraakt, waartegen de rijkdom van kloosters en het decoratieve bestaan van de hoogere geestelijkheid schrijnend afsteekt, hebben in een bevolking, welke goeddeels lezen noch schrijven kan en elementair redeneert, een groeiend bitter besef van onrecht en verdrukking gekweekt. Dit bewustzijn is door allerlei revolutionnaire invloeden aangewakkerd en grimmiger, onverzoenlijker geworden. Men is in de Kerk een vijand, een maatschappelijken en politieken vijand gaan zien, en de Kerk, de officiële Spaansche Kerk, is zichzelf in steeds ongunstiger positie gaan stellen door voortdurend inniger samensluiting te zoeken bij de machten welke de verbetering van de levensvoorwaarden van de groote menigte tegenhouden.

1) Men zie o.a. J.G. Morales, A t i s b o s . H a c i a u n a E s p a ñ a n u e v a , Madrid, 1936. Morales is vroom katholiek, en een der zeer weinige p r i e s t e r s die een open oog voor de grove tekortkomingen van de Kerk heeft, en daarop openlijk durft te wijzen.

Tenslotte is bij deze groote menigte de zekerheid ontstaan dat de Kerk en de hoogere geestelijkheid de eerste, de beslissendste belemmering vormen in den opmarsch naar de maatschappelijke gerechtigheid. Tegen dit bolwerk stormt het volk dus aan, zoo spoedig het in deining geraakt.

In enkele Spaansche bladen, die van Burgos, Pamplona en andere door de opstandelingen bezette steden, heeft men een poging gedaan om de uitbarstingen van vijandschap van de groote menigte tegen de Kerk te verklaren op een wijze die de Kerk zelf volkomen ongerept liet. Men heeft deze gewelddadigheden willen toeschrijven aan de invloeden van het Joodsche en Moorsche bloed, dat in de Spaansche aderen plotseling weer zou zijn gaan bruisen. Niemand zal inderdaad de beteekenis van het Semietisch element in het Spaansche volk en in de Spaansche cultuur willen onderschatten[1)], men dient echter wel soliede bewijzen aan te brengen om het waarschijnlijk te maken dat de kerk- en kloosterbranden van heden te wijten zijn aan de met zooveel geweld vier eeuwen geleden afgedamde of tegengegane invloeden van het Joodsche of Moorsche bloed. Er liggen voldoende bevredigende verklaringen vlak voor de hand, zoodat men zijn toevlucht niet behoeft te zoeken tot romantische improvisaties. Opgemerkt dient te worden dat men sedert kort in Spanje, onder onmiddellijke Duitsche invloeden, een anti-semietische beweging probeert te wekken, en het Joodsche vraagstuk in Duitsche belichting actueel wil maken. De zgn. 'Protocollen van de wijzen van Sion', elders reeds herhaaldelijk als wapen tegen de Joden gebruikt en geschikt gebleken tot aanwakkering van volkspassies, wordt in een Spaansche populaire uitgave bij duizenden verspreid. Een winkel in Valladolid leent zijn geheele etalage-ruimte voor de tentoonspreiding van dit geschriftje[2)].

1) Men zie o.a. Brouwer, De achtergrond der Spaansche mystiek, Zutphen 1935, p. 84-89, en 192-198.
2) In vlammend rooden omslag, met een vuurspuwenden draak, met den bekenden tekst uit Daniël, VII, 7. De titel luidt Protocolos de los sabios de Sion, de van aanteekeningen voorziene uitgave is van den, niet vermelden, advocaat Redondo uit Valladolid, leider van de fascisten-organisatie aldaar en kort voor den burgeroorlog op straat doodgeschoten.

Hoofdstuk V
De mogelijke gevolgen van den Spaanschen burgeroorlog

Op den omslag van dit boekje hebben wij een vereenvoudigd beeld willen geven van de verwarring in Spanje. Het land, de bevolking is verdeeld in vele partijen. Deze partijen kunnen deels wel samengaan voor een korten tijd, ter bereiking van een gemeenschappelijk doel. Zij kunnen wel een tijdelijk bondgenootschap aangaan om een, even tijdelijk verbonden, groep van gemeenschappelijke tegenstanders te bevechten, maar de innerlijke tegenstrijdigheden beletten een duurzame groepeering, en de wil en het vermogen tot redelijk overleg zijn te gering om een vruchtbare samenwerking tot stand te brengen. De kreet van de Catalaansche separatisten V i s c a C a t a l u n y a l l i u r e klinkt ver buiten de grenzen van het eigenlijke Catalaansche gebied, de leuze van de Baskische nationalisten G o r a E u z k a d i a s k a t u t a wordt buiten de Baskische gewesten overgenomen, doch door vele stamverwanten verloochend, de rauwe kreet van de communistische mijnwerkers O e a t c h e p e [1] is ook aangeheven door de landbevolking van Andaloezië en het Zuiden van Extremadura, de leuze A r r i b a E s p a ñ a is de wapenkreet van de verbonden opstandelingen en vereenigt voor een oogenblik principiëele tegenstanders. De emblemen van de partijen en tendenzen, monarchisten, traditionalisten, fascisten, communisten en vrijmetselaars vormen een bont gewirwar.

Twee groepen van partijen staan nu sinds eenige maanden met de wapens in de hand tegenover elkaar. Het onmiddellijk gevaar belet echter niet dat de innerlijke verdeeldheid der respectievelijke partijen grooter wordt.

1) De Spaansche uitspraak van de letters U.H.P., beginletters van de woorden U n i ó n d e h e r m a n o s p r o l e t a r i o s, benaming van het revolutionnaire front van 1934.

Beide groepen kraken in hun voegen. Men kan nu reeds bemerken hoe straks, in de overwinnende groep, de scheuren zullen loopen.

Het rechtsche front bestaat uit in beginsel onvereenigbare tegenstanders. De adel en de grootgrondbezitters zien in het fascistisch programma een ernstigen aanslag op hun historische voorrechten en hun bezit. De traditionalistische partij met de Kerk staan principiëel vijandig tegenover het materialistisch-imperialisme van de fascisten. De monarchistische partij en de katholieke volkspartij zijn geslagen vijanden, en beide zijn weer tegenstanders zoowel van de traditionalisten als van de fascisten. De generaals hebben deels fascistische, deels monarchistische, deels traditionalistische, deels particularistisch-praetoriaansche neigingen. Het kader is voor een deel nog republikeinsch, de manschappen zijn voor een groot deel onbetrouwbaar gebleken.

Het Volksfront wordt gevormd door zeer uiteenloopende eenheden. Het omvat overtuigde katholieken, onder wie ook geestelijken kunnen worden genoemd, en anarchisten, en tusschen deze uitersten staan aanhangers van alle schakeeringen van republikeinsche, democratische, socialistische en communistische opvattingen. Een geheel van principiëele tegenstrijdigheden. De vooropgezette bedoeling bij de vorming van het Volksfront, nl. dat de socialisten en communisten geen zitting in de regeering zouden krijgen, is door den druk der tijdsomstandigheden verijdeld. De socialisten en de communisten zijn op den voorgrond gekomen, en hebben een plaats in de regeering geeischt. In begin September werd een regeering gevormd, met als eerste minister en minister van oorlog Largo Caballero, waarin vijf socialisten, twee communisten, een Baskische nationalist, een lid van de republikeinsche unie, een lid van de Izquierda Republicana en een lid van de Ezquerra werden opgenomen. De actie tegen de politiek van het Volksfront wordt evenwel heftiger van extremistische zijde. De revolutionnaire socialisten en de communisten willen een radicale omwenteling tot stand brengen. Zij streven er naar de Republiek buiten het parle-

mentaire en administratieve kader te lichten en een arbeidersbewind in te voeren. De bemiddelende politiek van Azaña vindt hardnekkige tegenwerking. De arbeid van de regeering wordt verder ernstig belemmerd door weifelende elementen in de ministeries en in het legerbestuur. Deze worden door de vrees voor het gevaar van uiterst links naar rechts opgedrongen, of sympathiseerden reeds met de opstandelingen, welke zij steunen door heimelijk de regeering tegen te werken.

De regeering van Catalonië staat voor soortgelijke moeilijkheden. In het eerste gevaar heeft zij steun gezocht bij alle arbeiderspartijen, en is zij in haar vrijwillige concessies aan de uiterst linksche groepen te ver gegaan. Deze groepen wil zij nu matigen. Sinds het uitbreken van den burgeroorlog zijn er twee ministeriëele crisissen geweest, welke men heeft opgelost door de regeeringsbasis breeder te maken. In deze regeering hebben nu zitting gekregen, met burgerlijke elementen, leden van de belangrijkste arbeiderspartijen, socialisten, communisten en anarchisten. De actie van de revolutionnaire partijen is moeilijk in toom te houden, er wordt onstuimiger aangedrongen op een proletarische revolutie, vooral door de vereenigde Marxistische partij. Door de opneming van een der leden van deze partij in de regeering hoopt men de actie ervan te stuiten, en van de regeering een eendrachtig bestuur in den gemeenschappelijken strijd tegen de opstandelingen te maken. Een eenheid in de legerorganisatie en in het commando is een levenseisch geworden.

Wat zal de naaste toekomst brengen? Ik heb Mola hooren zeggen dat de burgeroorlog tegen Januari zal geeindigd zijn. De geheele pacificatie zal dan door een zeer gestrenge militaire dictatuur worden doorgezet. Een militaire dictatuur is echter een negatieve regeeringsvorm, welke bovendien nog kortgeleden in Spanje is mislukt. De generaals versterken wel voortdurend hun eigen, persoonlijke macht door een ononderbroken aanvoer van zwarte troepen, maar zij zullen toch een grondvlak moeten hebben om op te staan, zij zullen een regeeringsprogramma

moeten opstellen en uitvoeren. Het waarschijnlijkst is dat de drie sterkste partijen, de generaals, de traditionalisten met de Kerk, en de fascisten, een coalitie zullen sluiten. De monarchistische partij zou dan met de traditionalistische kunnen worden verzoend als de laatste, wat heel wel mogelijk is, als pretendent den zoon van Alfons XIII, Don Juan, zou willen aanvaarden. De katholieke volkspartij zou als overbodig kunnen worden ontbonden, zij is in de vorige jaren vooral als stormram gebruikt, en haar leider kan voor goed op zijde worden geschoven of op een decoratieve manier worden tevreden gesteld. De coalitie zou het eens zijn inzake de opheffing van de democratie, de uiterste beperking van de burgerlijke en geestelijke vrijheid, en den totalitairen staat. Franco zou, door zijn sterker geworden fascistische neigingen en denkbeelden door Italiaansche en Duitsche inwerking, een tijdlang, met militair geweld, de centrale figuur kunnen zijn.

Deze berekening is naar onze maatstaven aannemelijk. Men bedenke echter, dat de Spanjaarden zeer individualistisch zijn en zich moeilijk naar anderen schikken. De militaire nederlagen in de afgeloopen eeuw zijn goeddeels het gevolg geweest van gemis aan discipline bij hoog en laag. Een kenmerkende trek van de Spanjaarden is hun warsheid van gezag. Hun eigen inzicht, hun eigen denkbeelden, hun eigen idealen zijn voor hen volstrekte waarheden voor welker handhaving en vervulling zij steeds gereed zijn de maatschappelijke orde te verstoren. Deze karaktertrek heeft in den edelen dwaas van Cervantes zijn hoogste uitdrukking gevonden. Bij de honderdduizenden die sinds maanden, tot de tanden gewapend, de verwerkelijking van hun wenschen verwachten is deze trek versterkt. Zelfs al nemen, na het einde der openlijke vijandelijkheden, de Italiaansche en Duitsche invloeden in Spanje zoo toe dat Spanje als een verlengstuk van die beide landen zal worden georganiseerd en in vaste vormen gezet, dan zullen de bijna vulcanische krachten welke in de bevolking worden bedwongen tot uitbarsting komen in de leiders. Ieder van de leiders, een generaal, een traditionalist, een fascist,

zal voor zijn eigen inzichten de volstrekte verwerkelijking eischen, en met Spaansch sectarisme alle besef van verhoudingen verliezen en tot een nieuwen pronunciamiento overgaan[1].

Een voorspelling in Spaansche zaken is een zeer gewaagd iets. Maar indien wij eenige, dichtbij ons liggende, feiten vergelijken, dan krijgen wij een paar vaste punten waarop wij onze gissingen kunnen baseeren. De dictatuur van Primo de Rivera kwam vrijwel zonder tegenwerking tot stand. Zij viel bijna zeven jaar daarna onder veel gerucht ineen, omdat zij zelf haar grondvlak had ondergraven. De greep van de reactionnaire partijen naar de regeeringsmacht, in 1934, verwekte een opstand in Asturië en in Catalonië, en onlusten in het geheele land. De greep naar de macht van Franco c.s. heeft tot een burgeroorlog geleid, welke in zijn geheel eenige honderdduizenden slachtoffers maakt. (Dit getal is beneden de schatting van verscheidene vooraanstaande en welingelichte personen uit de regeering van Madrid en Barcelona, en van de opstandelingen). Dit leert ons dat het Spaansche volk niet meer over zich wenscht te laten beslissen zonder gehoord te worden. Sinds een veertig jaren is er een kentering gekomen in de Spaansche bevolking. Onder den invloed van een nieuwen geest, uitgaande van de groep van mannen gevormd door F. Giner de los Rios, wordt het Spaansche volk tot bewustzijn van zijn geestelijke, zedelijke en maatschappelijke waarde gebracht, en het begint te wenschen, te eischen dat deze erkend wordt. Deze geestelijke ontwaking heeft de kunst, de letteren, de wijsbegeerte en de wetenschappen volkomen vernieuwd, maar zij heeft in het maatschappelijke leven nog slechts tot onrust, tot onzekerheid geleid, uit gebrek aan leiders. De republiek van 1931 is een schepping van dezen onrustig geworden volks-

1) Men zie voor de Spaansche neiging tot gewelddadig ingrijpen in de politiek o.a. H.R. Romero Flores, Perfil moral de nuestra hora, Madrid 1935, p. 107. Zeer lezenswaard is van denzelfden schrijver Reflexiones sobre el alma y el cuerpo de la España actual, Madrid 1933.

geest[1]. Dit groeiproces keert men niet met geweld.

Kort na den opstand van Franco c.s. hebben een aantal kunstenaars, letterkundigen, mannen van wetenschap en politici een manifest in het licht gegeven, waarin zij opkomen voor de geestelijke en maatschappelijke rechten van den enkeling en waarin zij, in naam van het Spaansche volk, protesteeren tegen alle tyranniek geweld.

Neemt men deze feiten dus in oogenschouw, het negatieve karakter van de dictatuur, de tegenstrijdigheden in de verbonden rechtsche partijen, de geringe vat daarvan op de bevolking, zelfs uit overwegend rechtsche provincies, hetgeen blijkt uit de talrijke uitheemsche strijdkrachten en strijdmiddelen die men blijft betrekken, de zelfoverschatting van de leiders en het anarchische, 'dwarsche', karakter der Spanjaarden, de ontwaking van het Spaansche volk, dat in zijn geheel, van den arbeider tot den kunstenaar en intellectueel, maatschappelijke gerechtigheid en persoonlijke erkenning begint te vragen, ziet men verder de groote oeconomische nood, een millioen werkloozen en een heirleger van paupers, het volslagen ontwrichte bedrijfsleven, en de tot een gewoonte, een g e n o e g e n , een b e h o e f t e geworden gewelddadigheden, dan komt men tot de gevolgtrekking dat een militaire overwinning van de opstandelingen en een dictatuur geen waarborgen kunnen geven voor een normale ontplooiïng van het maatschappelijke en politieke leven, voor de geleidelijke en vreedzame ontwikkeling van het krachtige Spaansche groeiproces, en de beheersching en besturing van de in beweging gebrachte machten.

Voor den Europeeschen vrede zou een met Duitschland en Italië innig verbonden militaire dictatuur in Spanje een ernstige bedreiging zijn. Frankrijk zou zich benauwend ingesloten gevoelen, Engeland's positie zou in de Middellandsche Zee uiterst wankelbaar worden met Italië in

1) Men zie hierover o.a. Geers-Brouwer, D e R e n a i s s a n c e i n S p a n j e , Zutphen 1932, den epiloog, van de hand van Geers. Van denzelfden schrijver zie men het artikel over het nieuwe Spanje in H a a g s c h M a a n d b l a d , Februari 1936.

Majorca, Duitschland in Marokko en een drievoudig verbond in zijn rug, achter Gibraltar. Niet uitgesloten is dat Portugal, dat openlijk de opstandelingen steunt, in dat drievoudig verbond wordt opgenomen.

* * *

Dat de regeeringen van Madrid en Barcelona zich staande zullen houden, wordt met den dag onwaarschijnlijker. De volkslegers zullen voet voor voet den grond verdedigen, maar zij zullen voor de voortreffelijke bewapening van de opstandelingen moeten wijken. De verbindingswegen zullen de een na den ander worden afgesneden, men zal hulpeloos komen te staan tegenover een tegenstander met rijke hulpbronnen.

Gesteld echter dat de regeeringen van Madrid en Barcelona zich weten te handhaven, wat zal dan de naaste toekomst zijn? Een overheersching van de linksche partijen is dan voor den eersten tijd het waarschijnlijkst. Men zie ook die overheersching echter binnen de Spaansche verhoudingen en toestanden. Inderdaad zijn er in Spanje velen die tot een radicale omwenteling willen overgaan, zelfs is het mogelijk dat in de verwarring na den burgeroorlog zulk een omwenteling tot stand zou komen, maar vele historische krachten zullen remmend werken. Er zijn bovendien nog tal van mannen die boven het exclusivisme der partijschappen staan en binnen een stelsel van geestelijke en burgerlijke vrijheid en gerechtigheid een oplossing voor de dringende problemen zoeken. Zulke mannen zijn er onder de overtuigde katholieken zoo goed als onder de verschillende centrum- en linksche partijen. Zij zouden in staat zijn aan de democratie, waarover men te zeer geneigd is heden ten dage den staf te breken, een kans te geven. Deze democratie heeft in Spanje haar kans nog niet gehad. Men probeere eens daarbinnen de vele maatschappelijke vraagstukken op te lossen. Dan behoeft men nog niet allerlei uitwegen in te slaan welke in onzen tijd worden aangewezen, maar men kan, in een zekere, verklaarbare schuwheid voor nieuwlichterij, te rade gaan bij

mannen met een historisch gezag. Mannen als Vives, de Jezuiet Mariana, Pedro de Valencia, Caxa de Leruela, López de Deza, Martínez de la Mata, Aranda, Campomanes, Floridablanca, Jovellanos en vele hooge bestuursambtenaren hebben van de zestiende tot de achttiende eeuw oplossingen aan de hand gedaan voor de oeconomische nooden die ingrijpender en verstrekkender zijn dan de socializeerende wetten van 1931-1933. Theologen en juristen uit de Spaansche Gouden Eeuw hebben regelingen ontworpen betreffende de verhouding van Staat en Kerk, welke nu door verhitte geesten, die zoo min in theologie als jurisprudentie bedreven zijn, als ketterij en dergelijke worden veroordeeld. Men brenge al deze van eeuw tot eeuw terzijde gelegde ontwerpen en adviezen eens in toepassing. Wanneer dan ook de eenige jaren geleden begonnen Acción Católica binnen den geest van Spanje's grootste theologen en mystici wordt geleid, dan heeft de Kerk geen militair geweld meer noodig om zich tegen het volk te beschutten, maar dan zal het volk haar als een geestelijk instituut eerbiedigen[1].

Voor Spanje echter zoover zal zijn gekomen, zal er nog heel wat bloed vergoten worden.

* * *

Ik heb getracht een zakelijk overzicht van den huidigen toestand in Spanje, zijn oorzaken en mogelijke gevolgen te geven. Ik heb zulks gedaan naar mijn beste weten, ik heb de betrouwbaarste voorlichting gezocht in onmiddellijk verkeer met de belangrijkste mannen of in hun geschriften. De eerbied voor de herinnering aan vele vrienden die voor of tengevolge van hun idealen aan of achter de fronten zijn gevallen, heeft mij, naar ik meen, voor partijdigheid behoed.

1) Voor de Acción católica zie o.a. het boekje Principios y bases para la reorganización de la Acción católica en España, (zonder naam van auteur, met voorbericht van den bisschop van Oviedo) Madrid, 1934. Een reeks van bevattelijke werkjes, bestemd voor minder ontwikkelden, over moderne maatschappelijke problemen, en een leerstellige uiteenzetting van de Acción is verschenen bij Sáez te Madrid, van 1935 af.

Lijst van in de pers veel voorkomende afkortingen

C.N.T., **Confederación Nacional de Trabajo,** nationale arbeidsbond. Anarchistisch.
F.A.I., **Federación Anarquista Ibérica,** Iberische anarchistenbond.
I.R., **Izquierda Republicana,** links-republikeinsche partij.
P.N.R., **Partido Nacional Republicano,** nationale republikeinsche partij.
P.O.U.M., **Partido Obero de unificación Marxista,** vereenigde Marxistische arbeiderspartij.
P.S.U.C, **Partido Socialista Unificado de Cataluña,** vereenigde Catalaansche Socialistische partij.
U.G.T., **Unión General de Trabajadores,** algemeene werkliedenvereeniging. Socialistisch.
U.H.P., **Unión de hermanos proletarios,** broederschap van proletariers.
U.R., **Unión Republicana,** republikeinsche unie.
U.M.E., **Union Militar Español,** Spaansche militaire vereeniging (Officierenbond).
Voor verklaring van den omslag zie pag. 87.